

 Maidan.org.ua

Роман Колісник

Богдан Маців

Леонід Муха

Дивізія «Саличина»

В запитаннях і відповідях

**Миколаївська обласна
організація ВО "Свобода"**

**тел.: 8 093 694 96 27
8 (0512)72-13-15**

Цю книгу перевів у цифрову форму
Авраменко В. Б. (місто Миколаїв).
Паперовий оригінал надано
представником Миколаївської
міської організації ВО "Свобода".
Книга корисна для самоосвіти та
розширення світогляду будь-якого
патріота, незалежно від партійної
приналежності та політичних
поглядів.

Олег Тягнибок

Нас неодноразово звинувачували у намаганні використати питання дивізії "Галичина" чи то для власного піару, чи для пропаганди націоналізму, або ж, навпаки, нацизму. Почну з того, що історія дивізії «Галичина» - це взагалі не питання націоналізму. Це - питання елементарної історичної правди. І політичні дивіденди тут також ні до чого. Народ повинен знати правдиву власну історію, і використовувати цю історичну правду для того, щоб у майбутньому приймати історичні рішення у власних інтересах. Нас же намагаються повчати з імперських підручників, написаних для рабів, і закладають туди стереотипи майбутніх рабських рішень. Тому для нас бороть-

ба за історичну правду — це боротьба не за минуле, а за майбутнє Українського Народу, і тому ми підтримуємо, і беремо участь в такому, як цей, і в багатьох інших проектах.

Наше ставлення до історії Першої Української дивізії «Галичина» цілком зрозуміле. Дивізія «Галичина» - це дивізія «зброї» «Ваффен СС», тобто, воєнна. Кожному, хто більш-менш обізнаний з історією II Світової війни, відомо, що дивізії «зброї» не брали участі у жодних каральних акціях проти мирного населення та не мають відношення до гітлерівського геноциду проти інших народів.

Також, кожному, хто знайомий з історією не лише з радянських підручників, відомо, що жоден вояк Першої Української дивізії не був засуджений ні Нюрнберзьким трибуналом, ні жодним іншим судом, окрім, хіба що, більшовицьким. Більше того, Велика Британія, противник нацистської Німеччини, надала притулок воякам Першої Української дивізії.

Неоднозначною була історія створення цього збройного формування. З одного боку, після жажливого енкаведистського терору 1939-41 років на Західній Україні, масових депортацій, звирячих катувань, розстрілів жінок і дітей, мотивація молодих українців, які пішли воювати проти режиму сталінського геноциду, є зрозумілою. Адже не випадково, протягом кількох днів про своє бажання записатися у Дивізію заявляло понад 80 тисяч (!) молодих українців-добровольців. Той, хто стверджує, що в українських містах і селах раптом звідкись взялася така кількість «ідейних гітлерівців», або маразматик, або просто брехун. Бо вже від листопада 1941 року гестапо мало наказ розстрілювати бандерівців після допитів без суду, без фіксації фактів розстрілу в документах, і саме тому, приміром, ми досі не можемо знайти місце розстрілу гестапівцями брата Степана Бандери Богдана, який загинув незадовго до створення дивізії "Галичина" в українському Херсоні.

З іншого боку, ще в період створення дивізії, Організація Українських Націоналістів застерігала, що німці використають українців, як «гарматне м'ясо», і тому краще творити власні збройні формування - УПА.

Так і сталося, в липні 1944 року Вермахт кинув дивізію «Галичина» прикривати свій відступ. Після битви під Бродами, де Червона армія в декілька разів переважала в людях і техніці, з 11 тисяч «дивізійників» вийшло з оточення лише близько 3 тисяч, тоді як решта тих, хто вижив, приєдналася до УПА.

Щодо участі «Галичини» в інших операціях, то перш, ніж поширювати безглузді звинувачення, кремлівським борцям за “московську історичну правду” необхідно було б ознайомитись з предметом дискусії. Для прикладу, жодних бойових дій у Франції Дивізія не вела, а під час операцій в Словаччині та Югославії місцеве населення вітало й допомагало дивізійникам у боротьбі проти червоних диверсантів, які займалися мародерством і тероризували цивільних мешканців. Щодо подій у Гуті Пеняцькій та Підкамені, то немає жодних свідчень і доказів участі вояків дивізії в німецьких каральних операціях. Навпаки, є свідчення, до того ж в польських архівах, що після бою одного з невеликих підрозділів дивізії з польськими партизанами, в це село зайшов німецький каральний підрозділ (айнзацгрупа) і спалив його дотла. Якби ж це була “Галичина”, то давно би вже було рішення канадського Верховного Суду про депортацію дивізійників, в той час, коли комісія судді Дешена вирішила якраз протилежне — дивізійники участі в каральних операціях не брали. До речі, ці населені пункти входили до мого виборчого округу, від якого я двічі обирався в парламент. За час роботи з людьми я добре вивчив місцеву історію, тому, гадаю, нам не варто не звертати надмірну увагу на ворожі пропагандистські інсинуації. Нам потрібно доносити до людей правду про своє.

Зараз же тема української дивізії «Галичина» незаслужено замовчується, або стає об'єктом перебріхувань, спекуляцій, тенденційних узагальнень. Звинувачення з боку українофобських сил лунають з метою відвернути увагу від власних злочинів проти українців.

Ми оцінюємо ці події як трагічну сторінку в історії України. Коли дві імперії (сталінська та гітлерівська) кидали українців на передову, проливати кров за імперські інтереси. Але ми розуміємо, що сподвигло молодих українців піти воювати в дивізію «Галичина». Це в жодному випадку не бажання служити нацистській Німеччині. Це лише патріотизм та боротьба за незалежність України. Коли Райх розпадався, і вони змогли відкрито заявити про свою політичну мету — вони прийняли присягу на вірність Україні. Живучи на еміграції, чи караючись в радянських концтаборах, вони робили все можливе, щоб наблизити день нашої Незалежності. Саме тому вороги України намагаються їх очорнити. А наше завдання — дати можливість тим небагатьом ветеранам, які живуть серед нас, донести правду про події 65-річної давності до сучасників і нащадків.

Окрему подяку висловлюю активістіві ВО “Свобода” Михайлові Галущаку, який забезпечував зв'язок з читачами ветерана дивізії Леоніда Мухи. Це невидима для читача робота, але саме вона дозволила зберегти для Вас ті спогади про події, які могли б канувати в безвість. Хай цей невеликий внесок “Свободи” дозволить Вам дізнатися правду про мотиви рішень людей, які потрапили в непрості історичні умови, покаже замовчувану, або й оббріхану українську сторону другої Світової війни, збереже пам'ять про людей, які жили для України.

Олег Тягнибок, голова ВО «Свобода»

maidan.org.ua,
Р. Колісник, Б. Маців, Л. Муха

ДИВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА»

**В ЗАПИТАННЯХ І ВІДПОВІДЯХ
ВЕТЕРАНІВ**

Галицька Видавнича Спілка
Львів 2009

УДК 94(477)
ББК 63.3 (УКР)
Н-29

Maidan.org.ua Р. Колісник, Б. Маців, Л. Муха **Дивізія “Галичина” в запитаннях і відповідях ветеранів** – Львів, Галицька видавнича спілка. 2009. 80 с., іл.

У книзі на матеріалах запитань читачів сайту “Майдан” та відповідей ветеранів дивізії “Галичина” описані важливі сторінки періоду другої Світової війни.

Всі тексти, приведені в цьому виданні, базуються на першоджерелі з сайту maidanua.org, хоча і є упорядковані інакше, ніж у першоджерелі, а також редаговані саме для цього видання упорядником і мовним редактором. На першоджерело розповсюджується право копілефту. Бажаючі використати тексти, можуть це зробити, використовуючи першоджерело: http://www2.maidanua.org/news/view.php3?bn=maidan_pressk&key=1233566160&first=1247134495&last=1178869780. Посилання на першоджерело обов’язкове, погодження використання тексту першоджерела — не є обов’язковим. На макет та упорядкування текстів авторське право належить видавцеві та упорядникові видання.

- © Упорядкований текст видання Ярослав Сватко
- © Макет Галицька Видавнича Спілка
- © Обкладинка Андрій Музичка

ISBN 978-966-1633-14-7

Редактор – Ярослав Сватко
Технічне редагування – Ірина Семенко
Обкладинка – Андрій Музичка
Мовний редактор – Ганна Керик

Здано на складання 2.07.09. Підписано до друку 10.07.09.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Minion.
Умовн. друк. арк. 3,65. Умовн. фарбовідб. 3,90.
Обл.-вид. арк. 3,25. Наклад 1000.

«Галицька видавнича спілка»
79005 Львів, вул. Тугана-Барановського, 24.
Тел.: (032) 276-37-62.

Видруковано з готових діапозитивів ТзОВ дизайн студія “Папуга”
м. Львів, вул. Любінська, 92.

Звідки взялася ця книжка?

02.02.2009 maidan.org.ua

На виконання Указу Президента про подальше і поглиблене вивчення історії УНР, ЗУНР, визвольного руху та об'єктивного вивчення проблем другої Світової війни взагалі, сайт Майдан розпочинає новий проект: Дивізія «Галичина» в запитаннях і відповідях ветеранів.

Запрошуємо відвідувачів та дописувачів нашого сайту до участі у роботі над книгою, яку буде видано за матеріалами цього проекту. Відповідати на ваші запитання будуть ветерани Дивізії «Галичина», які мешкають в Україні та за її межами. Нагадуємо, що вже здійснено 2 подібних проекти на нашому сайті: «УПА у відповідях Василя Кука» та «Нахтігаль» у відповідях Мирослава Кальби». Розповсюджувач цих книг тут: knigi@lviv.farlep.net

Щоб Ваше запитання потрапило в цю гілку, задавайте його за цим лінком:

http://www2.maidanua.org/news/post.php3?bn=maidan_pressk&key=1233566160&site=maidan&trs=-1

Богдан Маців

Богдан Маців народився 12 серпня 1925 року у Львові. Народню і середню освіту закінчив у Львові. Весною 1943 р. зголосився до Дивізії та з іншими добровольцями 18 липня виїхав до вишкільного табору Гайделягер, коло Дембіци, Польща. Рекрутський вишкіл відбув в 10-ій сотні. Після рекрутського вишколу відбув чотиримісячний підстаршинський вишкіл у Лявенбурзі, на Помор'ї.

Тому, що мав водійські права, після приїзду з підстаршинської школи до Нойгаммеру був призначений вишкільником водіїв при штабі 29-го полку. На тому пості був аж до часу виїзду до офіцерської школи. Офіцерський вишкіл відбув в Прозечніцах, Чехословаччина. Після закінчення офіцерського вишколу 9 вересня 1944 р. повернувся до Нойгаммеру, де в той час знов формувалася Дивізія після боїв під Бродами. Там був приділений до 30-го полку, 2-го куреня, командиром 6-ої сотні. Разом з сотнею переїхав на Словаччину. В листопаді 1944 р. був піднесений до ступеня хорунжого і командував 6-ою сотнею, а згодом перебрав команду 7 сотні. Разом з Дивізією відбув бої проти партизан в Югославії, а пізніше в Австрії з наступаючими польськими військами.

Разом з побратимами ділив долю полоненого в Італії і в Англії. Після звільнення з полону працював як робітник у фабриці переробки бавовни. Вечорами вивчав англійську мову і вчився на вечірних курсах у політехніці. В Німеччині, під час відвідин, познайомився, а в 1954 році одружився з Оленою Деркач. Жили в Лондоні, а в 1956 р., після закінчення студій, емігрували до Канади і виховали

трох дітей. В Канаді включився в громадське життя і став членом Монреальської Станиці Братства колишніх вояків 1-ої Української Дивізії – Української Національної Армії.

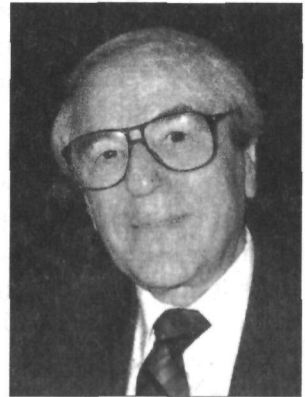
В 1984 році центр Шимона Візенталя в Лос Анжелес, США, публічно почав обвинувачувати дивізійників у злочинах, нібито скоєних в час Другої світової війни. Тоді в Канаді створено Комісію судді Дешейна для дослідження цих обвинувачень. Комісія офіційно визнала, що ціла Дивізія, і всі її члени, ніколи не брали участі у каральних чи кримінальних діях проти цивільного населення. Саме в цей тяжкий для дивізійників час, став головою Монреальської Станиці Братства і на цьому пості залишився по сьогоднішній день. Також є членом Крайової і Головної Управи Братства, де є відповідальним за фотоархіви.

В 2003 році, як представник Головної Управи Братства, склав вінок на гробі неznаного воїна і відкрив пам'ятник воїнам Української Національної Армії на Личаківському цвинтарі у Львові.

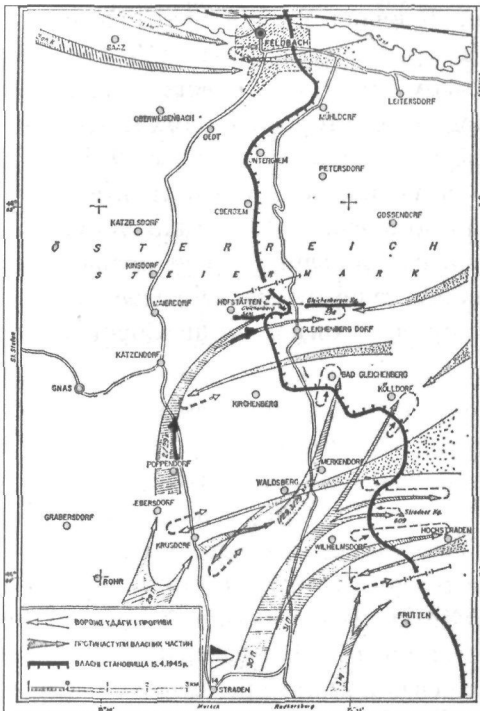
З нагоди 65 річчя боїв під Бродами, є автором альбома Українська Дивізія „Галичина” Історія у світлинах від заснування в 1943 р. до звільнення з полону 1949 р. Цей альбом саме тепер друкується у Львові та буде даром розісланий до бібліотек і наукових установ в Україні, з надією, що нарешті молоде покоління почує правду про історичні події Другої світової війни, та позбудеться большевицьких стереотипів, злобно поширених під час років панування Советського Союзу.

Роман Колісник народився 10 жовтня 1923 року в селянській родині в с. Товстенке (район Чортків, Тернопільська обл.)

Закінчив гімназію в Чорткові в 1943 р. Тоді ціла 8-та класа зголосилася до дивізії.

Роман Колісник

Введення Дивізії у фронтів бої в районі Фельдбаху

Пройшов рекрутський, підстаршинський і старшинський вишкіл. Був командиром сотні й чоти у ранзі хорунжого.

Був поранений на фронті під Фельдбахом. Відбув американський полон.

Студював у Високій економічній школі у Мюнхені в Німеччині. Емігрував до Австралії, де прожив понад 7 років, працюючи останні роки телефонним техніком. Емігрував до Канади в 1957 році. Закінчив університетські студії «менеджемент аккаунтінг» (фінансовий менеджмент) і працював менеджером у фінансовому відділі в Провінційному уряді.

Одружився в 1960 р. з Галею Солтикевич.

Був активним в громадському, церковному, літературному й комбатантському житті в м. Торонто. В Канаді почав писати гуморески, фейлетони, оповідання, новелю, статті й розвідки про Дивізію «Галичина» та Другу світову війну, що друкувалися в різних часописах у діяспорі, а згодом в Україні (понад тисячу статей). А також вийшли збірники: «Тяжко бути політичним емігрантом», «Найкращі хлопці з Дивізії», «Від Адама до Леоніда II». Написав відзначену нагородою повість про УД «Останній постріл», що вийшла в Канаді, Україні й недавно була друквана в журналі «Київ». Написав працю про діяльність Військової Управи «Галичина», що незабаром в Києві появиться другим доповненим виданням. Спомини: «Майже, але не зовсім». Ст. 112.

«Машерують добровольці». Ст. 120.

«Творчість Романа Колісника». Збірник статей, аналітичних розвідок, рефератів, рецензій, відгуків читачів. Ст. 206.

«Довкола світу». Ст.324.

Займався перекладами з німецької й англійської на українську.

П'ятий рік є головним редактором журналу «Вісті комбатанта».

Член Спілки письменників України.

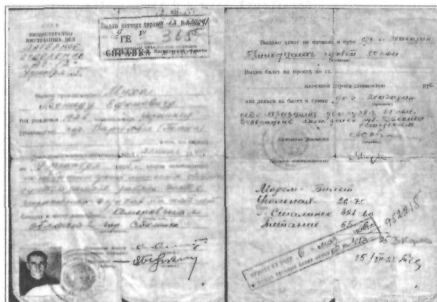
Леонід Муха

Леонід Муха народився 23 травня 1926 року в родині петлюрівського емігранта, сотника Армії УНР в Варшаві. Батько Леоніда Мухи, Юхим, козацького роду, походить з Катеринославської губернії. Леонід Муха вчився у школі: перші два роки у Варшаві, а далі до 1941 року – у Дрогобичі.

У Варшаві зголосився добровольцем у Дивізію. Проїшов рекрутський вишкіл. Був другим, потім першим кулеметником у ранзі стрільця.

Був поранений в боях у Словаччині, нагороджений срібною відзнакою “Нагкампфшпанге” (за рукопашні бої, давали за участь не менше ніж в двадцятиденних рукопашних боях) та відзнакою за поранення. Вдруге був поранений в Австрії, опинився в госпіталі для інтернованих, і як українець був переданий американцями СМЕРШ. Відбув 8 років ГУЛАГу.

Після звільнення на поселенні я одружився в Сибіру. Повернувся на Україну у Миколаїв на Дністрі, звідки походить його дружина, виховав доньку і сина, збудував хату, написав книжку “З Австрії на Колиму”. Є активним учасником Львівської станиці ветеранів Дивізії.

Срібна відзнака “Нагкампфшпанге”

02-02-2009 13:15, Євген

Так «Галичина» чи «СС Галичина»?

Які є вагомі факти непричетності «Галичини» до злочинів СС?

04-02-2009 17:50, Богдан Маців

Лише чистокровні німці могли служити в СС (Шуц Штафель – охоронні відділи). Всі чужинецькі дивізії були підпорядковані військам СС (Ваффен СС). Головнокомандувачем СС і військ СС був Гімлер, хоч на фронті всі з'єднання військ СС були підпорядковані командуванню вермахту. У листі до всіх шефів з 28 травня 1944 року Гімлер зазначив, що «у всіх висловах для осіб чужої народности, які сьогодні підпорядковані СС організаціям (військам СС) не вживати так дорогої нам (німцям) і високоціненої назви «СС-манн». Назви німецьких дивізій військ СС починалися префіксом «СС», іншонаціональних – «Ваффен-СС». Цей принцип теж був застосований у назвах військових рангів.

Дивізія «Галичина» була в боях на Словаччині, Югославії і Австрії. Жодна з тих країн не осуджувала Дивізію у якихось злочинах. Більшість дивізійників попала до англійців в полон, а менша частина – до американського полону. Англійці і американці перевіряли всіх зразу після війни 1945 року. Советський Союз вимагав видачі вояків Дивізії.

Військовополонені дивізійники були перевірені советською комісією та американськими й англійськими чільниками.

У листі британського міністерства закордонних справ до канадського посольства (1950 р.) в справі еміграції дивізійників з Великобританії до Канади пишеться: «не виявлено жодної евіденції, котра натякала б, що хто-небудь з цієї групи воював проти західних альянтів чи поповнив злочин проти людства». І далі: «Ані советський чи інший уряд не зробили специфічних оскаржень проти будь-якого члена цієї групи».

В Канаді, де опинилося багато дивізійників, на вимогу Центру Шимона Візенталя в 1985-86 роках, Прем'єр Канади викликав для перевірки Комісію судді Дешейна. Комісія перевірила всіх людей, що служили у війську СС. Після двох років дослідження у своєму звіті Комісія підкреслила: «Обвинувачення членів Дивізії у воєнних злочинах ніколи не були доказані ані в 1950 році, коли їх вперше висунуено, ані в 1984 році, коли їх повторено, ані тепер перед цією Комісією».

22-02-2009 19:11, Леонід Муха

Як кому цього хочеться і кому це вигідно. Назва дивізії мінялася 3-4 рази залежно від ходу війни. Організація, навчання, забезпечення було доручено командуванню СС (Шуцштафель дер НСДАП – охоронні загони німецької націонал-соціалістичної партії), яке опікувалося чужоземними легіонами. В СРСР теж були легіони: польська, чехословацька дивізії, навіть французька ескадрилья ”Нормандія – Німан”, та їх ніхто не звинувачує в колаборації до свого народу тому, що ними опікувалося політичне керівництво РСЧА, підпорядковане Політбюро КПСС і НКВД.

Стосовно злочинів: їх, як не дивно, – немає. Хіба це злочин – боротися з ворогами за незалежність, захищати свій народ, що вижив після найбільш жахливого геноциду за останнє сторіччя? Хіба наші «воріженьки» були такими невинними овечками? Всіх, що попали в полон до ”старшого брата”, знищено або репресовано. А чи був зло-

Формування Дивізії, липень 1943 р. Уповноважений військової управи сотн. Іван Олексин звітує начальникові округи Гаєрові про збірку добровольців з Рави Руської.

чин? В пересильному таборі в Фельдбаху (Австрія) на запитання одного з репатріантів майора контррозвідки СМЕРШ-у (Смерть шпіонам): «Що з нами буде?», – почули у відповідь: «Приніс відро води – значить, помагав ворогу – будемо судити». Краще не придумаш.

Більше десяти тисяч дивізійників добровільно здалися в полон до англійців, американців, французів – і не засуджено жодного. Чому? Та тому, що це демократичні держави, в яких законом передбачена, і строго виконується презумпція невинності. В Україні, де вся каральна система в руках колишніх беріївських опричників, – ”закон як дишло – куди повернеш туди і вийшло”, чи «той прав – в кого більше прав». На цю тему можу захистити дисертацію.

03-02-2009 08:24, Василюшин Богдан, м. Дубна, Росія

Чи можна рівняти бійців УПА, які справді боролись за волю України, з бійцями Червоної Армії чи дивізії «Галичина», які, вільно чи не вільно, воювали на боці одного ворога України проти другого, не менш лютого?

04-02-2009 20:36, Богдан Маців

Ні, не думаю, що можна рівняти воїнів УПА до воїнів Червоної Армії або воїнів Дивізії.

Воїни УПА складали присягу на вірність Україні. Солдати Червоної Армії – на вірність Сталінові. Дивізійники присягали на вірність Головнокомандувачеві Німецьких Збройних Сил Гітлерові «у боротьбі з більшовизмом». (Вояки німецьких СС-дивізій присягали на вірність Гітлерові як Головнокомандувачеві, а вермахту – на вірність Гітлерові як і Головнокомандувачеві і канцлерові Німеччини.

У листопаді 1944 року назву Дивізії змінено з «галицької ч. 1» на «українську ч. 1» і до присяги додано: «за визволення моєї Батьківщини України». Під кінець війни ген. Павло Шандрук включив Дивізію в Українську Національну Армію й заприсяг вояків дивізії на вірність Україні. Тим самим Дивізія формально вийшла з-під юрисдикції військ СС.

Після боїв під Бродами понад три тисячі вояків з Дивізії зі зброєю перейшли в УПА. Не маю жодної інформації, скільки воїнів Червоної

Армії перейшло в УПА, але думаю, що також були й такі. Знаю, що теперішній голова Братства УПА у Львові Олесь Гуменюк, колишній дивізійник, після боїв під Бродами перейшов в УПА.

3 янвря 1939 г.

22-02-2009 19:14, Леонід Муха

Порівнювати хто з них кращий – справа розуму і совісті.

Червоноармійці, свідомо того чи ні, захисники злочинного комуністичного імперського режиму – вороги і УПА, і дивізійників. УПА

Формування Дивізії, 4.07.1943 р. Перемишль.

Добровольці в лавах слухають промов. Перед колоною стоїть А. Артимович, уповноважений В.У (Військової Управи) на Перемишль.

і дивізійники – українські патріоти, в яких була одна ціль та різні підходи в боротьбі. Знаю багато родин, в яких брати були в різних таборах. Ідейних захисників в рядах РСЧА було дуже мало, може, тому в німецькому полоні за перші місяці війни опинилися мільйони вояків "робітничо-селянської". За час боротьби під Бродами на сторону во-

рога не дезертирував ні один з дивізійників, в УПА перейшли тисячі. Порівнювати хто з них кращий – справа розуму і совісті кожного патріота.

Чи була в ЧА хоча б одна національно-патріотична дивізія, яка боролася за СОБОРНУ УКРАЇНУ, дивізія, в якій спілкувалися українською мовою, співали українські пісні? Було 44-та, колишня богунівська (чи щорсівська), яку командування РСЧА за наказом злочинної КПСС кинуло зимою 1940 р., в 40-градусні морози, в літньому обмундируванні в Карелію, на прорив лінії Маннергейма. Дивізія була знищена поголовно і з списків викреслена – ще один приклад свідомого геноциду проти нашого народу.

Ви, п.Василишин, може, несвідомо, поставили дивізійників і воюків РСЧА в один ряд союзників наших ворогів. Невідомий жоден випадок протистояння дивізійників з УПА. Такого не було і не могло бути – брат з братом воювати не буде. Цікаво, чи знаєте, хто такі дивізійники? Практично вихідці з інтелігентних патріотичних сімей, в яких культивувалося прагнення незалежності і суверенності Батьківщини, в основному колишні старшини та учасники визвольних змагань 1914-1922 років, студенти та гімназисти, свідома сільська молодь. Відносно ворогів, то ми їх не вишукували – вони в нас були близько 300 років. Вишукували, на жаль, нам ворогів панове з різних таборів – наслідки цього протистояння переживаємо дотепер. Є приказка: «де двоє сваряться – третій користає». Будьмо пильні, якщо не хочемо попасти знову на колимський етап

Німці далеко, а старший брат під боком. Нас звинувачують в колабораціонізмі. Перед ким? Хиба можна "зрадити" лютого ворога, який свідомо знищує все святе і дороге кожному патріоту («патрія» – батьківщина). Україна за всю історію ніколи з Німеччиною, що постійно воювала з нашими ворогами, не воювала. Всі наші вороги об'єднувалися, коли це було їм вигідно, в боротьбі проти нас. А ми? – "гнівню засуджуємо" один другого, забуваючи про свій народ.

Пригадайте, як співпрацювала Німеччина з ССРСР? Як вишколювали командні кадри Райхсверу в військових академіях ССРСР. Як обмінювалися політичними біженцями? Як ділили Польщу та Прибалтійські держави?

Коли був на підстаршинському вишколі в Лявенбургу, я побачив на стіні плакат, підготовлений відомством Геббельса (міністр пропаганди), в якому дослівно були оприлюднені всі виступи Уїнстона Черчіля – за і проти ССРСР. Ніхто ніколи не звинувачував його в зраді інтересів держави, чи в колабораціонізмі, не скаже, що був поганим прем'єр-міністром чи патріотом.

*Формування Дивізії, Осінь 1943 р. Цабєрн (Zabern, Alsace) Франція.
Перегляд вояків 3-ої сотні, першого куреня, 4-го добровольчого
полку перед вправами.*

06-02-2009 12:39, Олег, киянин

Шановні дивізійники!

Найперше зичу Вам міцного здоров'я та вдалої праці по відновленню славних сторінок української звитяги!

Було б цікаво дізнатися про життя у дивізії після визнання Райхом УНК та подальшою організацією УНА.

З яких саме формувань складалася УНА і чому до неї не приєдналося УВВ?

*Генерал-хорунжий
Павло Шандрук.*

формації (в цілості), що були у збройних силах Німеччини, тобто теж УВВ та юнаків протиповітряної оборони. Через воєнні дії та кінець війни не вдалося ці з'єднання включити до УНА. Тільки 1-ша та новосформована 2-га Українські дивізії склали присягу на вірність Україні і були формально включені до УНА, хоч практично вони не діяли під одною командою.

Крім згаданих пам'ятників в містах і селах Галичини встановлено окремі пам'ятники воякам Дивізії та УПА, наприклад, в м. Долина Івано-Франківської області, с. Де-

Чи є якісь пам'ятні місця чи меморіали в Україні на честь дивізії окрім цвинтаря біля м.Броди, хреста на горі Жбир та символічного знаку на Личаківському кладовищі?

07-02-2009 20:13, Роман Колісник
Історія УНА та пам'ятники дивізійникам.

У листі від 12 березня 1945 року райхміністр Розенберг уповажив генерала Шандрука створити Українську Національну Армію (УНА) з усіх українських

Пам'ятник Воїнам Першої та Другої українських дивізій на Личакові у Львові

*Пам'ятник Воїнам Дивізії "Галичина"
на горі Жбир*

нисів, на Бережанщині. Також на Личаківському цвинтарі біля Дивізійного пам'ятника поховані два брати. Один згинув в УПА, а другий – в Дивізії.

22-02-2009 19:18, Леонід Му-
ха

Доля дивізійників
Шановний Юначе! Щиро дя-
кую за побажання, постараюся
відповісти на запитання.

Наприкінці війни Німеччини
проти СРСР деякі німецькі уря-
дові кола намагалися включити
в цю боротьбу народи Східної
Європи. З цією метою був ство-

рений російський Комітет Визволення Народів Росії та Російська Ви-
звольна Армія (на чолі з генералом А. Власовим). Коли намагання
підпорядкувати йому інші національні організації не вдалися, було
створено Український Національний Комітет (УНК) і проголошено
організацію УНА. 12 березня 1945 р. А.Розенберг, райхсміністр схід-
них окупованих земель, підтвердив рішення німецького уряду про
створення УНК, «як єдиного представника українського народу», та
намір зібрати всіх українців, що боролися в складі німецьких зброй-
них сил, в українську визвольну армію.

Функцію місцевих організацій УНК виконували клітинки Україн-
ського Центрального Комітету, а його органом став щоденник «Укра-
їнський Шлях» у Відні (нова назва «Краківських Вістей»; вийшло 5
чисел). Через воєнні події і розпад Німеччини УНК ширшої діяльнос-
ті не розгорнув. (Див.: ЕУ т.9 ст. 3435.)

17 березня 1945 р. Президія УНК (у згоді з президентом УНР в ек-
зилі А. Лівіцьким призначила командувачем УНА генерала П. Шан-
друка, колишнього старшину Армії УНР (він був одночасно і го-
ловою УНК), а начальником штабу УНА генерала А. Валійського.

28 березня 1945 р. генерал П. Шандрук прийняв присягу вояків Першої бригади 2-ї дивізії УНА під командуванням полк. П. Дяченка* (1900 вояків) в повному складі на вірність українському народові. Ця бригада мала б стати зародком 2-ї української Дивізії. 2-го квітня 1945 р. була заприсяжена Друга бригада 2-ї дивізії УНА під командою майора В. Пітулея, також в повному складі.

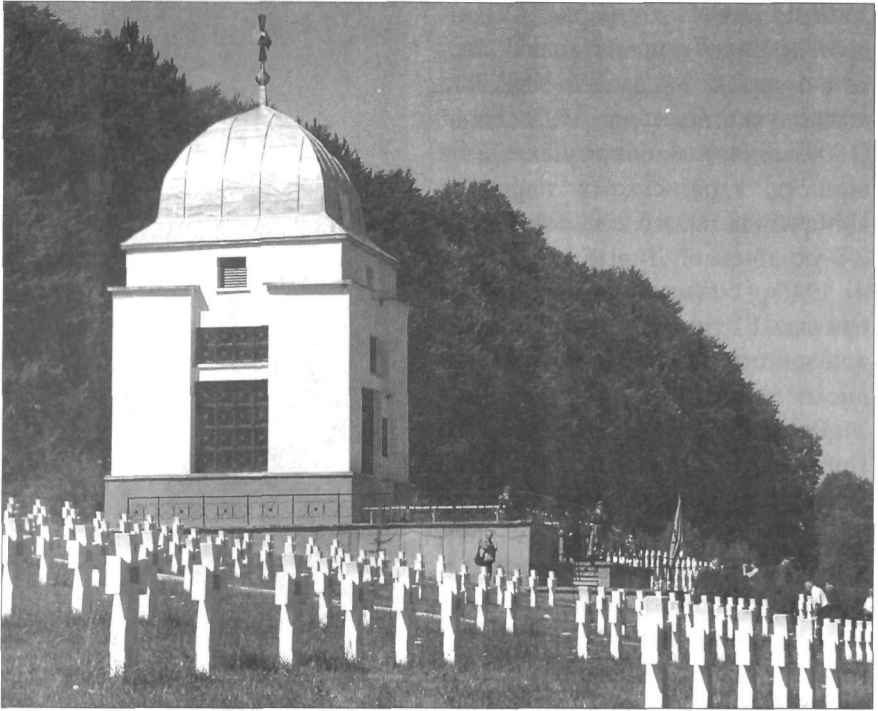
Дяченко Петро (нар. 1895 р. на Полтавщині), полковник Армії УНР. З 1919 року – командир окремого кінного запорізького дивізіону ім. П. Болбочана, згодом героїчного кінного полку Чорних Запорожців, учасник Зимового Походу. У 1928–39 роках – контрактний майор Польської Армії. У 1944–

45 роках – командир 3-го українського полку і протипанцерної бригади «Вільна Україна» УНА. На еміграції в США. Див.: ЕУ т.2 с.617.

До дивізії "Галичина" ген. П. Шандрук прибув у квітні на фронт в Австрію і, прийнявши присягу вояків, формально включив її до складу УНА як Першу українську Дивізію. (близько 16 000 вояків). До УНА зголосилися ще: Вільне Козацтво під командуванням полк. П. Терещенка (700 вояків), 281 запасна бригада (5 000 вояків), стаціонована в Данії, бригада особливого призначення отамана Т. Бульби-Боровця (400 вояків), два піхотні полки охоронної служби (2 000 вояків), які служили в Бельгії та Голляндії; три курені польової жандармерії та відділ зенітної артилерії (юнаків). Вже не було часу охопити в УНА вояків Українського Визвольного Війська (УВВ), в якому було близько 75 000 українців. У всіх частинах підлеглих Головному Командуванню Армії (Oberkommando des Heeres) було 220 000 укра-

*Пам'ятник на місці розстрілу
полонених дивізійників поблизу Бродів*

Військовий цвинтар дивізії "Галичина" у с.Червоному поблизу Золочева на Львівщині

їнців. УНА однак не вийшла поза стадію початкової організації. Творення УНА було також виявом бажання українського народу мати свої власні збройні сили, з уваги на різні можливості закінчення Другої світової війни. (Див.: ЕУ с.3370. Р. Колісник).

Після створення УНК, УНА на чолі з ген. П.Шандруком присягу склала Перша дивізія (колишня 14-та дивізія Ваффен (зброї-СС), 25 квітня 1945 року на фронті під Фельдбахом (поблизу Граца) в Австрії. Дивізію офіційно було перейменовано на Першу Дивізію Української Національної Армії. Присягу українському народу проголосили старшини дивізії, представники різних полків, – ми в цей час сиділи в окопах. Тиллові служби почали відступ до англійців – американців з шостого травня. Ми – перший курінь (батальйон) 29-го пол-

ку отримали наказ удержувати лінію оборони до 14 години 8 травня. В назначену годину покинули окопи і добровільно здалися в англійський полон. Відступали по збудованому нашими саперами мосту через ріку Мур, на південь від Грацу, через міста Леобен - Кефлях на гірський перевал в напрямку міста Юденбург. Ті, що зуміли пройти вчасно Юденбург, до захоплення його ЧА, пішли на захід в напрямку Тамсвегу в полон до американців. Ті, що запізнилися, були змушені через високогірний хребет Обдах (висотою до 2000 м) (шосе на Клягенфурт через Фелькемарт було перекрите тітовцями), форсувати перевал на південь, щоб потрапити в районі Клягенфурту в полон до англійців. Основний потік опинився в зоні англійців і був інтернований недалеко Клягенфурту в містечку Шпіталь. Згодом колона до 2 тисяч вояків пішла на північ в напрямку Зальцбургу, і далі в Баварію.

Більше 10 тисяч дивізійників опинилися в таборі в місті Шпіталь і були перевезені англійцями в Італію. Там в таборах Ріміні та Белярія їх перевіряли до 1947 року советські спецслужби, та на передачу в СРСР англійці не погодилися, вважаючи нас громадянами Польщі. В 1947 році всіх перевезено пароплавами в Англію. Згодом роз'їхалися по цілому світі: найбільше проживає в Канаді, США, Англії, Німеччині, Австралії, малими групами – майже в усіх країнах світу.

Українське Визвольне Військо (УВВ) – назва добровільних формацій, утворених з полонених советської Армії української національності в німецькій армії. Вперше такі загони були утворені на терені дій 6-ї німецької армії на Харківщині і Сумщині, але їх узимку 1941 розігнали команди німецької політичної Поліції (СД). У Донбасі, на території дій нім. гірського корпусу, з українців-полонених були створені перші сотні Гіві – добровольців (Hillfswillige). У грудні 1941 Гітлер заборонив творити загони з советських полонених, за винятком легіонів: туркестанського, північно-кавказького, грузинського, вірменського, а згодом також волзько-татарського і кримсько-татарського. Проте відділ Верховного командування німецької армії, який відав чужинецькими військовими формаціями, 1942 року без відома Гітлера утворив близько 300 т.зв. східних батальйонів, у числі яких було 74 українських. Деякі з цих батальйонів мали тривку організацію, а один з них (ім.Богуна, перекинений зі Східного фронту до Франції,

перейшов на бік французького Резистансу (Спротиву). По закінченню війни у відповідь на вимоги советського уряду видати їх, французький уряд уможливив старшинам і воюкам куреня продовжувати службу в чужинецькому легіоні (Легіон етранжерс).

Назагал німецькі плани створення УВВ не могли вийти поза створення українського Відділу пропаганди, в якому працювали українські журналісти й пропагандисти (Г. Которович, Б. Кравців, К. Дацько та ін.) і видавали для українських вояків і полонених газету «Нова доба» й «Доброволець». Цей відділ опрацював також план створення УВВ з вояків східних батальйонів і сотень «Гіві», який не міг бути здійснений, бо в середині 1943 Гітлер, роздратований афе-

Поручник Петро Кіщук, Олександр Янчук, генерал-хорунжий УПА Василь Кук

рою ген. А.Власова («Смоленський маніфест») і переходом батальйонів на бік советської армії, наказав розпустити значну кількість східних батальйонів, а решту перекинути на західний фронт. З утворенням УНА всі доти існуючі загони УВВ мали ввійти до її складу. Під кінець війни генерал Кістрінг заявив, що 220 000 українців боролися на боці німецької армії проти СРСР, але, мабуть, у це число зараховано всіх українців у німецьких мундирах, а не тільки УВВ, в якому було не більше 75 000 старшин і вояків. Див.: (ЕУ, Т.9. с.3407. Л.Шанковський).

У.Н.К. очолив, за згодою всіх

Ініціатори зведення пам'ятника в с.Куровичі. Зліва направо: поручник Петро Кіщук, Ярослав Лемик, поручник Володимир Янківський

*Пам'ятник визначним діячам
ветеранського дивізійного руху
в с.Куровичі на Львівщині*

укр. угруповань, ген. П. Шандрук, (генерал Армії УНР), заступниками голови були проф. В.Кубійович (голова УДК), і О.Семененко.

Один з останніх пам'ятників дивізійникам в Україні – біля села Куровичі, де 25 липня 2004 року загинули Голова ОБВУ д-р Святомир Фостун, Генеральний секретар ОБВУ Маркіян Шептицький, старший булавний Володимир Пігей та громадський діяч зі Львова Роман Панкевич. Пам'ятник постав з ініціативи хорунжого Дивізії Петра Кіщука та ветеранської організації українців ОБВУ Великобританії.

29-05-2009 18:19, IApple

Спогади генерала П. Шандрука (українською) вийшли друком:

http://komb-a-ingwar.blogspot.com/2008/12/blog-post_2011.html

англійською ця книжка була в мережі віддавна тут: <http://exlibris.org.ua/> хоча чомусь тепер «не відкривається». Якщо в кого є інтерес розмістити текст в мережі, можу надати електронну версію цієї книжки.

12-02-2009 02:09, Копач

Чому ви вступили до дивізії «Галичина»?

13-02-2009 10:34, Богдан Маців

Після 2 років «щасливої життя» не хотів чекати другого «визволення»

Після двох років «щасливої життя» в Советському Союзі (1939-1941рр.), після вивезення цілих родин на Сибір та масових рости-

Формування Дивізії, 28.04.1943 р. Місце збірки в Перемишлі.

лів людей у в'язницях по всіх містах Галичини, ніхто не хотів чекати на друге «визволення» советами. Вибір тут не був між коричневим чи червоним окупантом, а ціль була осягнути самостійну і незалежну Україну.

Молодь Галичини була вихована в патріотичному дусі. В школах учителями були переважно колишні воїни Січових Стрільців, Української Галицької Армії чи Української Народньої Республіки. Вони зуміли передати нам цей дух прагнення і боротьби за волю України. Молодь готова була йти слідами батьків.

Який вибір для молоді міг бути в 1943 році: 1) бути забраним на роботу до німецьких фабрик під англійські чи американські бомби; 2) бути забраним до робочих команд, так званого „Баудінсту» щоб копати рови, будувати мости чи направляти дороги. 3) чекати другого повороту советської армії, щоб без вишколу і зброї бути гнаними НКВДівськими наганами на фронт проти німців; 4) йти в УПА, яка в той час була в стадії організації і не мала зброї; 5) йти до Дивізії, дістати добрий військовий вишкіл і добру зброю.

В той час вже було видно, що Німеччина програє війну. Втрата 6-ї Армії ген. Павлюса під Сталінградом чи втрати німців у Ель-Алямень вказували, що війні скорше чи пізніше прийде кінець. Всі надіялись, що Німеччина і Советський Союз виснажаться в цій війні, і прийде момент, де нам треба буде мати зброю і свою армію, щоб нарешті вибороти незалежність України.

Я пішов до Дивізії, бо настав такий час, коли треба було брати зброю в руки, перейти відповідний вишкіл, здобути знання, стати повноцінним воїном і бути готовим воювати за волю України. В цей час ми добре розуміли, що даром ніхто нікому зброї і вишколу не дає і ми були готові заплатити за це життям. Я не був єдиний, хто зголосився. Понад 80 тисяч молодих і старших людей з усіх верств суспільства зголосилося добровільно в ряди Дивізії. Ніхто нас до того не силував, і не робили ми це з любови до Німеччини чи Гітлера. На жаль, наша мрія не сповнилася. Так, як всі сподівалися, Німеччина розпалася,

11.09.1943 р. Дрогобич. Другий від'їзд добровольців. Добровольці в лавах на ринку.

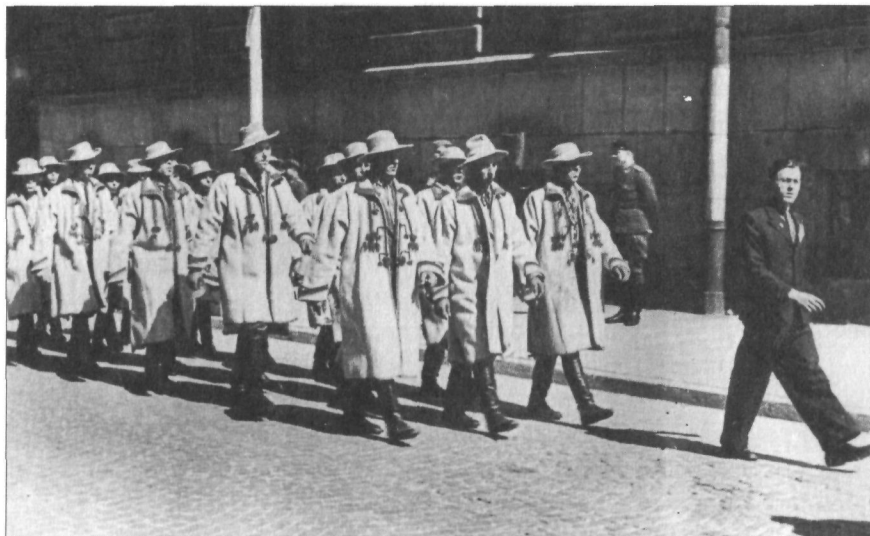
Формування Дивізії, 13.06.1943 р. Самбір. Добровольці зі села Калинів.

але, на превеликий жаль, західні альянти віддали серце Європи своєму союзникові, Сталіну. А що далі трапилося – всім відомо...

02-03-2009 18:22, Леонід Муха

За покликом серця...

За покликом серця – як і сотні тисяч справжніх патріотів, які віддали життя в боротьбі за незалежність України. Я так і не можу зрозуміти поступки та логіку всяких малоросів-хахлів, які спілкуються чужою мовою, і так ненавидять усе, що українське. Чому кожна нація, кожна держава старається в першу чергу мати сильну, боєздатну та прекрасно вишколену армію? Це заповука незалежності і суверенності. Ми цю суверенність через чвари наших хаклів-малоросів загубили більше як 300 років тому і попали в московську кабалу, з якої дотепер не можемо викарабкатись. За роки Незалежності зроблено немало, підрастає молоде, патріотичне, непідкупне і безкомпромісне покоління, в якому бачимо свою молодість, велике бажання мати Українську Державу, а не державу – Україна. У відносинах з ворогом

*Формування Дивізії, Літо 1943 р. Жаб'є, тепер Верховина.
Дефіляда. Відділ в білих свитах і широко-крисих капелюхах.*

треба бути послідовним і адекватним, чому маємо любити ворога, який нас так люто ненавидить? Без сучасної боєздатної, і головне, патріотично вихованої армії ми нічого мати не будемо. Армія не може бути двомовною – патріот чужою мовою спілкуватися не буде, якщо в ній російські легіонери, то їх треба відокремити в окреме з'єднання і поселити в чорнобильській зоні (наприклад, в Народичах, як це зробили вони з моїм сином).

18-02-2009 01:23, Копач

Чому, на Вашу думку, протягом 18-ти років Незалежності «наша влада» не визнає справжніх борців за волю України?

26-02-2009 19:18, Богдан Маців

Чим горщик накипів...

Щоб відповісти на це питання, треба оцінити, звідки прийшли люди, які тепер у Верховній Раді. Що можна очікувати від людей, що були ревними комуністами, або молодші віком – ревними комсомольцями.

Чи в них є якісь патріотичні почуття, окрім ностальгії за втраченим Союзом? Чи хто з них цікавиться історією України, за винятком одиниць? Чи вони дбають про Україну чи український нарід? На жаль, більшість дбає про себе, бо як пояснити, звідки раптом в Україні взялося стільки мільонерів? Невже ж вони заробили їх чесною працею?

02-03-2009 18:24, Леонід Муха

От Ви вислів «наша влада» написали в лапках – і це вірно. Ця влада, на жаль, ще далеко не наша. Нас, українців, зараз повинно бути вдвічі більше – не 50 а 100 мільйонів. Ми пережили найстрашніший геноцид і вижили, значить ми вже не такі погані. Найстрашніший період в нашій історії – животіння в «країні розвинутого соціалізму – ССРСР». Техніка до знищення нас, як нації, була доведена до перфекції – досконалості. Всякі безбачченки-інтернаціоналісти, чи просто безрідні космополіти, старалися з допомогою дивовижної брехні і компрометації зробити наш народ саме таким, якими були самі. Та чи це так в дійсності? Погляньмо на «великий російський народ». Як вони стараються зберегти імперські традиції та перекручують, як їм вигідно, історію. Появилися анекдоти про «дурного хахла, в якого башка варить до обіду» чи в якого «кожа на лбу товщиною трі сантиметра». Появився культ «придуркуватого хитрого хахла Тарапуньки» та «мудрого руського Штепселя». Наша інтелігенція була загнана в глухий кут, а національна еліта – гордість нації – виявилася російською, в кращому випадку російського походження! Бути українцем стало не престижним і небажаним в суспільстві, в якому «побут визначав свідомість». Кого комуністи ненавиділи найбільше? Патріотів-націоналістів усіх поневолених ними народів. Кого зневажають і все-таки ставлять на керівні посади? Самих корумпованих зрадників-яничарів, яких можна купити за «пляшку оковитої» або на яких мають вагомий компромат. Хто їхній електорат? Діти та нащадки катів, які нас розстрілювали, не моргнувши оком, тільки за те, що ми хотіли бути господарями в своїй хаті. Без очищення нашого суспільства від тієї нечисті нічого не досягнемо. Потрібна люстрація – прийняття закону про відсторонення усієї колишньої партійної номенклатури від керівних посад та за-

*Зима 1944 р. Бреслав-Лісса. Підстаршинська школа (І.Г.) Різдвяні Свята.
Зліва: 1-ий Роман Галушка, 2-ий Роман (Муха) Сітницький, 3-ий Євген Шипайло,
4-ий Михайло Кучер, 5-ий Ігор Кришталович, 6-ий Юрій (Цюха) Ференцевич.*

борону надалі працювати на них хоча б перші п'ять років (як це зроблено в усіх вільних країнах пострадянського табору).

19-02-2009 00:43, Зоряна Величко

Яка преса побутувала в Дивізії «Галичина», як вона доставлялась та хто її розповсюджував?

26-02-2009 19:20, Роман Колісник

Дивізійна преса

Від січня 1943 р. до Різдва 1944 р. виходив тижневик „До Перемоги”, видаваний Військовою Управою (ВУ). Редактором газети був Степан Волинець, референт пропаганди при ВУ. В 1945 році в штабі дивізії виходив тижневик „До Бою”, видаваний дивізійними звітодавцями. З розповсюдженням була проблема, бо вояки дивізії були розсіявані.

Дивізійний оркестр у Нойгаммері, квітень 1944 р.

23-05-2009 20:41, Леонід Муха

Дивізійна преса

При творенні дивізії «Галичина» в квітні 1943 р., а згодом для задоволення її культурних потреб і опіки над родинами вояків постала ГУ – Головна Управа. Вона складалася з колишніх старшин УГА: голова – полк. А Бізанц, шеф канцелярії – сотн. О. Навроцький. По повітах (районах) діяли військовоуповноважені В.У. Осідком В.У в 1943-44 рр. був Львів, 1944-45 – Любен на долішньому Шлезьку. Референтом пропаганди було призначено магістра Михайла Кушніра.

Влітку 1943 р. ВУ задумала видавати часопис для вояків Дивізії та їхніх родин.

Степан Волинець дав йому назву «До Перемоги», а редактором став Михайло Островецький, що в той час працював у Військово-історичному відділі. На часопис треба було затвердження з Берліну. Тим часом було призначено 100 000 зол. на книжки для вояків, але книжок не було де купити – більшовики знищили передвоєнний запас книжок. Друкувалася стінна газета «Наш чин» затверджено випуск співаника, молитовника і календарця (Протокол, 15 жовтня 1943).

Для табору Гайделягер було замовлено 1000 примірників щоденника «Львівські вісті» і 1000 прим. тижневика «Рідна земля».

Почався вишкіл пропагандивної чоти дивізії, яка складалася з звітодавців, фотографів, кінооператорів, радистів і була підпорядкована відділу пропаганди СС. Деяких наших звітодавців взяли пізніше німці до т.зв. «Акції Скорпіон», що мала завдання намовляти червоноармійців до перебігу на німецький бік.

Воєнні звітодавці (кореспонденти) дивізії вишколювалися в Берліні, й у березні 1944 року повернулися до Львова, де створено з них т.зв. Команду «Україна», переназвану згодом на «Галичина». Перша група звітодавців складалася з 4 журналістів, 3 фоторепортерів, кінооператора і 2 малярів. Провідником групи був Ваер.

Врешті, в половині листопада 1943 року, прийшов з Берліну дозвіл видавати часопис для дивізії, але подробиці ще треба було узгіднити

16.09.1943 р. Добровольці із Гайделягеру – учасники радіо-концерту у Львові.
З квітами сидить артист Євген Левицький.

з цензором Георгом Леманом, який добре говорив російською мовою, знав польську, та ніколи ні слова не вимовив українською. Він погодився на назву газети «До перемоги», а під заголовком мав стояти напис: «Часопис Військової Управи для Добровольців Стрілецької Дивізії «Галичина» та їх родин».

Перше число «До Перемоги» вийшло 21 грудня з датою 23 грудня 1943р. на 8-ми сторінках. Друге число мало вийти меншим накладом, але це було Різдвяне число й тому вдалося його видати також накладом 7.500 примірників. Незабаром Леман показав свою цензорську владу, скреслюючи в підзаголовку газети «для родин», щоб родини вояків не мали претензій на передплату.

Михайло Островерха підібрав собі добрих співробітників. На жаль, наклад був малий. Газету не можна було продавати в публічних кіосках «Атлясу», а тільки через уповноважених Військової Управи. Восьний Мусієнко реалізовував їх в неділі в загороді св. Юра по 300 примірників, згодом по 500. Молодий поет Леонід Лиман возив її нелегально на Україну. 25 березня 1944 р. Головна Управа евакуювалася, лишився у Львові тільки начальник канцелярії О.Навроцький з двома особами.

М.Островерха теж евакуювався, але на коротко, бо негайно повернувся. Редагував газету «До перемоги» далі, аж до ч.29, яке було готове до друку, та не вийшло.

17 липня він виїхав з останніми втікачами зі Львова. В тому числі у відозві губернатор Вехтер вжив вислів «українська нація». Але хтось змінив його на «наша батьківщина», навіть тоді, коли йому на п'яти наступали більшовики.

Далі газета виходила в Кракові, де її цензурував уштүф. Р.Крец, який підписував увесь матеріал без змін до друку. Дальшу долю часопису припечатав генерал А.Власов своїм «Маніфестом», який вийшов від Комітету для Визволення Народів Росії 14 листопада 1944 р. в Празі. Українці не хотіли бути «народом Росії» і, переборюючи тиск німецьких впливових кіл, які підтримували А. Власова, генерал П.Шандрук відмовився від співпраці з КВНР.

М.Островерха відмовився надрукувати «Маніфест» Власова у часописі «До Перемоги» й, щобільше, помістив відповідь на нього в

статті «Політична опіка». Коли на місце Креца прийшов новий цензор СС штурмбанф. Мюллер, який жив довгі роки в Москві і був москвофілом, він витягнув знову наверх справу «Маніфесту» та статті «Політична опіка». домагаючись вияснення, чому її поміщено. Закінчилося на тому, що для часопису «До перемоги» «забрало паперу». Мюллер ще «великодушно» дозволив видання «ювілейного» числа (газета саме закінчила рік своєї появи) яке вийшло 21 грудня 1944 року, і Різдвяного числа, яке вийшло 7 січня 1945 року.

Безсумнівно, видавання газети «До перемоги» було найбільшим досягненням не тільки пропагандивного відділу, але й цілої Військової Управи. Незважаючи на цензуру, редактор М. Островерха затримав в часописі українську національну лінію і поставив його на вищий рівень від інших тодішніх газет. Але і тут були недоліки, бо наклад часопису був малий (5000), і найгірше, він рідко доходив до маси вояцтва в дивізії, розташованої у різних місцевостях. Навіть до Гайделяґру чи Нойгамеру, де дивізія проходила навчання, газета «До Перемоги» чомусь не доходила.

З припиненням видавання газети «До Перемоги» з адресою «Фельдпостнуммер 15000 А» виходила газетка «До бою» (Zum Kampf) з підзаголовком «Український вояцький часопис Грен. Дивізії зброї СС». В останньому, 10 числі з датою 6 травня 1945 року, поміщено передову статтю «Христос Воскрес – Воскресне Україна». В ній на першій сторінці побажання: «З празником Христового Воскресіння найщиріші побажання перемоги над нашим відвічним ворогом та швидкого повороту у самостійну, соборну Українську Державу всім українським старшинам, підстаршинам і воякам нашої Дивізії! ХРИСТОС ВОСКРЕС!» Редакція.

Те число мало 4 сторінки, в середині зложено фотомонтаж «Головнокомандуючий Українською Національною Армією генерал Павло Шандрук серед нас», де було поміщено 11 світлин з присяги вояків дивізії на вірність Україні та з відвідин генералом фронткових частин. (Р. Колісник. Військова управа та Українська Дивізія Галичина. С. 110-13).

«Вісті Братства», «Вісті Комбатанта».

Журнал «Вісті Братства колишніх вояків 1-ї УД УНА «став конечністю товариства, як зв'язковий поміж вояками 1-ї УД УНА по цей

бік «залізної заслони» – початково як місячник, а далі як двомісячник. Перше 40-сторінкове число появилось у Мюнхені в жовтні 1950 р. В червні 1961 р. «Вісті» мали вже 12 сторінок, а згодом – 24 і 32 сторінки. Для збирання передплат редакція організувала представників у 9 країнах.

Редакція «Вістей» – це редколегія з-поміж членів Головної Управи. З 1953 р. головним редактором був д-р Л. Ортинський. Тираж журналу дійшов до 3600 примірників. «Вісті» поміщували програмові й редакційні статті, матеріали про 1-шу УД, вишколи, поодинокі її частини, служби, участь в боях, полони. Статті про інші військові частини, матеріали про комбатантські організації, комунікати ГУ про життя Братства. «Вісті» стали найбагатшим джерелом матеріалів до історії 1-ї УД. Із еміграцією дивізійників в інші країни змінюються адміністратори журналу, з переїздом д-ра Л.Ортинського до США в жовтні 1956 р. головним редактором став А.Микулин. «Вісті», як орган Головної Управи Братства, появлялися до числа 100, за березень 1961р. З числом 102 вони виходять далі як орган Крайової Управи Братства в Німеччині і появляються, часом періодично, аж до числа 140 за 1974 рік, разом протягом 23 років.

З переходом Головної Управи до США заключено умову 13 травня 1961р. з Головною Управою ОБВУА про видання спільного журналу «Вісті Комбатанта» (ОБВУА видавало до цього часу «Голос Комбатанта»). Новий журнал з актуальними й комбатантськими темами появляється до сьогодні.

13 травня 1961 р. в Українському Народному Домі в Нью-Йорку відбулося урочисте засідання Головних Управ Об'єднання б. Вояків – Українців в Америці (ОБВУА) і Братства кол. Вояків 1-ї Дивізії УНА, на якому здійснено попередні окремі ухвали обох тих організаційних верхівок щодо ліквідації своїх окремих пресових органів та спільного видавання одного репрезентаційного видання – українського військово-історичного журналу.

Крім офіційного журналу, поодинокі станиці і крайові управи видають при різних нагодах, головню в річниці, одноднівки чи неперіодичні бюлетені, в яких подають матеріали історичного характеру та з життя Братства.

Рівночасно із журналом «ВК» Головна Управа приступила до підготовки книжних видань. Першу книжку «Броди» – збірник статей і нарисів під редакцією О. Лисяка видано в 1951 р.

Братство має поважний книжковий дорібок:

1. Видання Братства кол. вояків 1-ї Дивізії УНА
2. Іншомовні видання коштом Б-В .
3. Ювілейні альманахи, збірники, одноднівки.
4. Періодичні видання.
5. Видання для вояків Дивізії.
6. Полони : а) Американський, б) Британський: Белярія – Ріміні, в) У Великій Британії
7. Спеціальні видання, присвячені УД
8. Спогади дивізійників а) друковані б) недруковані
9. Твори дивізійників з дивізійною тематикою.
10. Інші твори з дивізійною тематикою.

29.08.1943 р. Гайделягер. Йдуть на обід. Попереду Савчук, за ним Скаськів.

26 вересня 1943 р. Лешани. Перевишкіл офіцерів.
Генерал-полковник петлюрівської армії М. Омелянович-Павленко серед офіцерів.

11. Ілюстровані історії станиць Братства Канади.
12. Розвідки про Дивізію в інших публікаціях.
13. Інші твори дивізійників.

Телевідеозаписи:

1. Відкриття пам'ятника полеглим воякам Дивізії під Бродами на горі Жбир.
2. Відзначення 50-ліття УД в Україні.
3. Відзначення 500-ліття УД в Торонто (дві касети КУ Канади).
4. Дивізія «Галичина» – півгодинний документальний фільм. «Незагоєні рани». – НТК, Київ.
5. «У рамках долі» – документальний кінофільм про Дивізію. Продюсер Н.Галичанівська, режисер Т.Химич. – Львів, 2006 рік.

23-02-2009 00:38, Мірко

Запитання Богданові Маціву:

Коли побували в Словаччині, чи пам'ятаєте, як десь на початку

1945-го один із наших сотників повернув свою сотню назад в Карпати, щоби злучитися із УПА?

26-02-2009 19:23, Богдан Маців

Чота, яка пробилась на Україну.

В січні 1945 р. прийшов наказ про переміщення дивізії до Югославії, хорунжий Святослав Петрів (1925 р. нар.) на чолі своєї чоти (приблизно від 30 до 40 вояків) вирішив йти на схід в Україну. Пробившись через фронтову лінію, він дістався до УПА і продовжував боротьбу з окупантом. В 1946 році його зловили війська НКВД, засудили і заслали до Центральної Азії на каторжні роботи, де він втратив зір. Тільки в 1964 році йому дозволили повернутися до Галичини і він поселився в Трускавці. По смерті дружини він переїхав до Дрогобича і там помер 10 серпня 1988 р.

27-02-2009 03:44, Мірко

Маленькі неточности повоєнної історії (до біографії Святослава Петріва). Після внутрішнього заслання (без дозволу проживання на Західній Україні), Святослав «Коко» Петрів жив на Східній Україні, аж десь при кінці 70-х після смерті дружини переселився до Дрогобича.

23-02-2009 12:12, Оксана

Вельмишановні славетні ветерани!

Підкажіть, будь-ласка, коли ми, як Українська Нація, маємо очікувати на Друге Пришестя Спасителя нашого, Вождя Народів Адольфа Гітлера? Красно дякую, мої любі.

26-02-2009 19:27, Богдан Маців

Вельмишановна красна пані, думки Путіна ми не поділяємо.

Не знаю, кому і для чого ставите таке питання. Хто мав би чекати на «друге пришестя» одного з найгірших катів 20-го століття. Хіба що Ви чекаєте на «друге пришестя» Сталіна, ще одного ката. Вже чуємо голоси з Москви, що є такі, що бажають відновити «культ Сталіна», ба навіть «канонізувати» його. Дві тисячі років тому назад римляни розумно казали «*Historia magistra vitae est*», а нас наша сумна історія досі

нічого не навчила. Я не чекаю «другого пришествя» одного чи другого деспота і не бажаю своїм дітям і внукам, а головню нашій Батьківщині такого нещастя. Ви, мабуть, поділяєте думки Путіна, що найбільше нещастя 20-го століття – те, що Советський Союз розпався. Може, Ви також проливаєте «крокодилячі» сльози за Советським Союзом.

23-02-2009 13:07, Петро Процик

ВаффенСС

Повторно прошу Вашу думку стосовно частки «Ваффен-СС» у найменуванні Дивізії. Спасибі.

26-02-2009 19:38, Богдан Маців

Ще раз про Ваффен-СС

Хибно сприймається означення «СС». Дивізія належала до військових збройних сил, т.зв. «Waffen SS» а не до елітарних чистокровних німецьких частин, що були пов'язані з каральними завданнями. Всі чужинецькі дивізії були підпорядковані військам СС (Ваффен СС). Головнокомандувачем СС і військ СС був Гімлер. У боях на фронті ці дивізії були підпорядковані команді Вермахту. Назви чистокровних німецьких дивізій починалися префіксом «СС», приміром, SS Panzer Division «Das Reich». Назви всіх чужинецькі дивізій починали префіксом «Waffen SS» приміром Waffen Gr.Div. der SS «Galizien» (galizische Nr.1, auch ukrainische Nr.1. Waffen – Geb.Div. der SS «Кама» (kroatische Nr.2).

Всіх дивізій було 38 з того числа 22 – чистокровні німецькі дивізії а 16 – чужинецьких. Дивізія «Галичина» була з черги чотирнадцятою. Якщо Ви зацікавлені дізнатися про інші дивізії, то прошу, підіть до Гугл (Google) і напишіть Complete listing of SS-Divisionen.

У листі до всіх шефів з 28 травня 1944 р. Гімлер заборонив вживати для осіб чужої народности, які підпорядковані СС організаціям (військам СС) “не вживати так дорогої нам (німцям) високооціненої назви „СС-манн”.

23-02-2009 19:29, Микола

Доброго здоров'я! Чи були в Дивізії бійці Шума-батальйонів і що ви можете сказати про УВВ (Українське Визвольне Військо) з бійців

*Осінь 1943 р. Бреслав-Лісса.
Підстаршинська школа (І.І) інfanтерійних гармат.*

якого і бійців «Галичини» почали розбудовувати УНА? Зокрема, цікавить 2-а Дивізія УНА (протипанцерна дивізія чи бригада Дяченка).

Дякую за відповідь.

26-02-2009 19:41, Богдан Маців

Про Шума-батальйони.

В дивізії були бійці Шума-батальйонів. Також багато бійців пішло в УПА. Дуже радо відповів би на Ваші питання, але думаю, що кращу відповідь Ви одержите від д-ра Івана Буртика, автора книжки „Тернистий шлях другої дивізії УНА» або від Володимира Васьківа, редактора Журналу Об'єднання був. Вояків і Приятелів 2-ї Дивізії УНА. На жаль я не маю їх електронної адреси і Ваше питання переслав їм звичайною поштою. Надіюсь, що вони зможуть прямо Вам відповісти. Якщо ні, то просив їх, щоб відповідь переслали мені, а я перешлю Вам на адресу «Майдану».

30-05-2009 04:12, Богдан Маців

Re: Про Шума-батальйони.

Одержав відповідь від пана Володимира Васьківа:

«Майже всі наші члени, переважно, досягають дев'ятьдесят або і більше, вони або хворі, або вже цілком немічні.

Більшість з них лежать поховані в Баунд Бруку або на цвинтарі св.Духа. Пригадаю, вояцтво 2-ї Дивізії поки присягнуло на прапор і Біблію на вірність Україні, перше служило в радянській армії, пізніше, попавши в полон, зголосилось до української бригади «Вільна Україна» під командою тоді ще полк. Дяченка, ото ж вони вже тоді мали понад 20-ку або й більше. 2-а Дивізія, її обидві бригади, ніколи не були разом, Німеччина не дозволяла їм об'єднатися, і вони воювали окремо: 1-ша бригада під Бауценом і на ріці Одрі, а 2-а під Бранденбуром. Обидві бригади понесли важкі втрати і лиш окремі невеличкі групи з боями пробились 9-го травня з територій захоплених радянськими військами.

Також не забувайте, 90-ка кожному на карку. А знов, є історики, які з тієї чи іншої причини негативно ставляться до 2-ї дивізії і поменшують її буття і навіть переможну битву з польсько-більшовицькою Костюшківською дивізією під Бауценом, де взяли в полон її командира полк. Лелевського.»

24-02-2009 14:12, Марія Боднарчук

Як змінилась би історія, якби Другу світову війну виграла Німеччина? Чи сприяло б це відродженню України?

01-03-2009 20:47, Богдан Маців

Важко передбачати поведінку патологічних політиків.

Важко відповісти на Ваше питання “що було б»... Багато матеріалів після війни розсекречено. В них подані пляни Гітлера, виголошені в травні 1941 року до німецьких генералів. Він тоді висловив думку, щоб дати самостійність республікам ССРСР, а кілька тижнів пізніше, коли німецька армія йшла швидко вперед, він змінив думку і хотів зробити з України колонію, а українців – рабами. Пляни Гітлера мінялися з дня на день і, як добре відомо, його вдача була „невіривняна», багато людей уважали його поведінку патологічною.

*Осінь 1943 р. Цаберн. Фрагмент із Служби Божої перед присягою
1-го куреня, четвертого добровольчого полку*

01-03-2009 20:51, Роман Колісник

Для українців була би мітла і сапа.

У листопаді 1941 року Володимир Кубійович, провідник Українського Центрального Комітету, переговорював з Дарґелем, шефом уряду Коха (райхскомісар України), про перекинення українських фахівців на східноукраїнські землі. Його відповідь була брутальна: «Не має для вас кріса ані як для поліції, ані як для армії, для вас, для праці у майбутній Європі є мітла і сапа».

25-02-2009 18:33, кіrov

Вітаю шановних комбатантів!

Запитання моє наступне: ОУН (б) та УПА офіційно виступала проти концепції творення дивізії, а неофіційно направляла до неї мольдь для проходження військового вишколу, аби та переходила зго-

дом до УПА... Чи відомі вам конкретні акції членів ОУН (б) чи УПА проти творення дивізії – антипропаганда, перехоплення добровольців чи щось у такому дусі?

01-03-2009 20:49, Роман Колісник

Стосунки Дивізії та ОУН

Скоординованої акції не було, крім надрукованої простанови проти творення дивізії у підпільному виданні «Бюлетені». Д-р Любомир Макарушка, член Військової Управи, в червні 1943 року мав розмову з Романом Шухевичем, Головнокомандувачем УПА, який заявив, що вони мають сумніви щодо політичності творення дивізії в тому часі». У другій зустрічі, після кількох днів, Шухевич заявив від ОУН, що вони цієї справи не будуть піддержувати, але й не будуть їй перешкоджати.

Незабаром появиться у видавництві «Ярославів вал» у Києві книга Романа Колісника «Військова Управа і дивізія Галичина», де обговорюються ці питання.

27-02-2009 21:44, Petro

Чому мало або взагалі не пишеться про причину виникнення загону Тараса Бульби у 1941 р. а пізніше УПА? Чому замовчуються криваві дії советських партизан на Волині? Чому замовчується і не пишеться про те, що на Волині, крім німців, недобитків польських військових формувань і советських партизан були ще німецькі поліційні формування Polnisches Schutzmannschaftsbatallion (див. інтернет)які... ну що ж, хотілося б чути від Вас, чому замовчується ці злочини і все, що було погане, лягає тавром на УПА, ОУН та й українців і Україну?

02-03-2009 17:47, Роман Колісник

Тарас Бульба-Боровець та історія загалом

Написано, наприклад, спомини Тараса Бульби-Боровця, які, мабуть, перевидані в Україні. Чому не пишуть? Це історія. А історія – це фікція, як висловився американський професор Джон Армстронг. Стаються події, а їх історики інтерпретують по-своєму. Нашу історію взагалі часто писали й досі пишуть чужі «науковці», включно з президентом Кучмою. (Він свою книгу видав у Росії, так як би не було в Україні своїх

видавництв, і це вже каже децю про його «інтерпретацію». Українських істориків, які писали б з української перспективи, дуже мало. Тож звертайтеся до наших наукових інституцій з цим питанням.

28-02-2009 18:21,
Мольфар.

Слава Україні !

Розкажіть трохи про релігійні настрої (Віру) в рядах дивізії?

Чи німці якось насміхалися або глузували зі священників, які були в Дивізії. І взагалі, як вони ставилися до християн?

02-03-2009 17:51, Роман Колісник

Про віру в Дивізії

Дивізію було створено з ініціативи губернатора Галичини Вехтера. Він старався, щоб Український Центральний Комітет його підтримав. Він просто погрозив, що і без підтримки українців німці дивізію створять. Після багатьох нарад з ветеранами визвольних змагань та іншими провідниками, розглядаючи користі й некористі, д-р Кубійович, провідник УЦК, погодився на підтримку. Однак першою передумовою було допущення українських капелянів. Німці на це погодилися, хоч у війську СС капелянів не було. (у Вермахті були). Але тільки на греко-католицьких. Вони пройшли військовий вишкіл й отримали офіцерські ранги. Слу-

4.07.1943 р. Перемишль. Преосвященний кир Йосафат Коциловський відправив Службу Божу і прощає добровольців.

*Весна 1944 р. Нойгаммер. І на вишколі не обходиться без жертв.
Похорон Б. Івахіва. Кладуть у могилу.*

жили в кожному полку й деяких самостійних частинах. У штабі був дивізійний священик. Капеляни встановлювали в місцях постою дивізії контакти зі своїми духовними місцевими колегами й вияснявали за що українці воюють, наприклад, у Франції, Словаччині, Австрії, Словенії. Вони в місцевих церквах відправляли Служби Божі для вояків дивізії. Німці трактували їх з пошаною і серйозно. На жаль, у боях під Бродами один дивізійний німецький офіцер застрелив дивізійного капеляна о. Володимира Стецюка ніби за невиконання наказу.

02-03-2009 17:56, Богдан Маців

Всі наші вояки були глибоко релігійними. Кожної неділі всі сотні, курені чи полк брали участь в Службі Божій. Наші вояки, як мали нагоду, сповідалися і причащалися. Ніхто не знав, що принесе завтра. Всі священники мали ранг офіцерів, і німці не наважувалися з них на сміхатися.

Про діяльність священників в дивізії прошу піти до Гугл (Google) з правої сторони натисніть на Language, коли відкриється сторінка, внизу вийде список мов, натисніть на Ukrainian і в українській мові напишіть „Спогади польового духовника». Натисніть на Google Search і Вам появиться розділ з книжки о.д-ра. Ізидора Нагаєвського. Там знайдете багато матеріалу про працю священника. Також про те, коли о.Нагаєвський мусів проваджати хлопців, засуджених на ростріл.

Отець Михайло Левинець був відзначений Залізним Хрестом 2-ї класи за хоробрість в боях під Бродами. Коли загинув командир сотні, він перебрав команду і пішов з сотнею на прорив. Завдяки йому багато вояків врятувалося.

29-05-2009 14:37, Леонід Муха

Капелани в Дивізії

Під час переговорів з губернатором Галичини Вехтером Український Центральний Комітет (УЦК) поставив категоричну вимогу, щоб

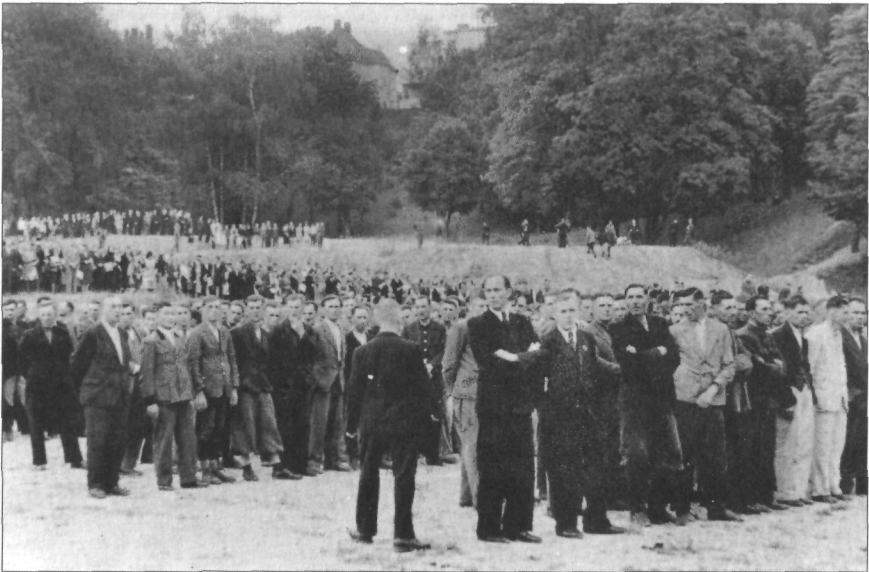

Похорон двох вояків Дивізії, Романа Андрейчина і Олекси Бобака, 2 березня 1944 р., які загинули в бою з комуністичними партизанами в Гуті Пеняцькій біля Бродів

духовна опіка вояків дивізії лежала в руках українських священників. В німецьких дивізіях зброї СС зовсім не було священників, і що більше, в частинах СС начальство навіть вимагало, щоб вояки відрікалися від християнської віри. Для українського вояка така ворожість до своєї церкви була немислима, тим більше що митрополит А. Шептицький, розуміючи значення власної військової сили в той час, сказав Кубійовичу: «Немає ціни, яку не треба б дати за створення української армії».

Хоч німці погодилися на священників, все-таки і в цьому випадку, як у кожному іншому, коли приходило до вияву українськості, вони ставилися з великою дозою недовіри. Цю ворожу настанову добре описав д-р Любомир Ортинський на ліквідаційному засіданні ВУ 22 серпня 1947 року:

В таборі полонених в Регенсбурзі мені довелося, наприклад, стрінути ад'ютанта оберштурмбанфюрера Вольфа, і він мені сказав відносно дивізії: «Ми (гестапо) дуже добре знали, що підпілля хотіло

18.07.1943 р. Львів. Ряди добровольців на Службі Божій.
У 1-му ряді перший зліва поручник Степан Тищенко

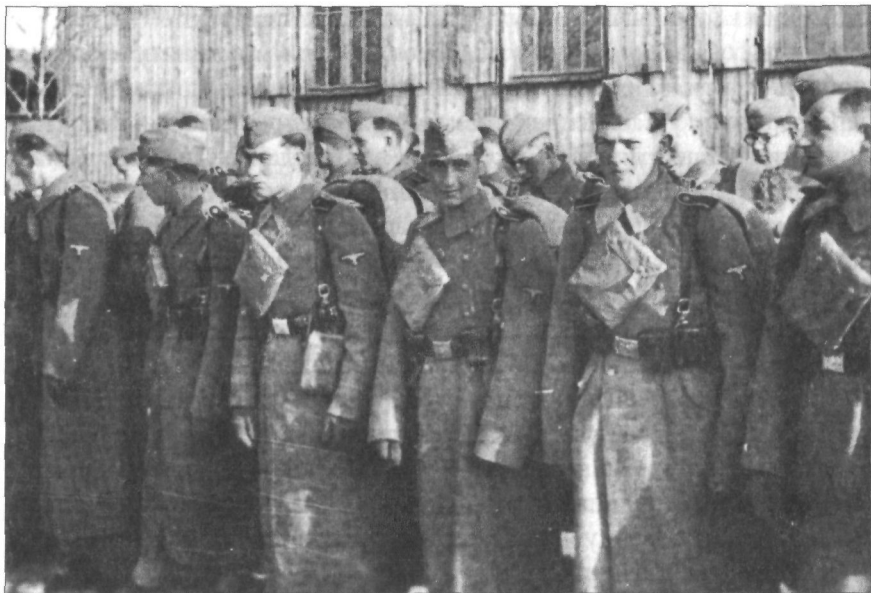
собі зробити з дивізії. Ми були свідомі, що із створенням дивізії ми впустили собі вошу до кожуха. Все ж не були ми такими дурнями, щоб випустити її з рук. На нараді німецьких старшин і дивізійних (...) перед фронтом у Сагані представили ми всім справу і готові були (...), скінчити з вашою дивізією, якби вона перейшла в УПА». Р.Колісник, «Військова Управа та українська дивізія Галичина», с. 85-90).

В дивізії священики, в ранзі старшин, виконували службу при штабі полків, звідки вони роз'їзжали по куренях і сотнях. Вони звітували головному священику, який був приділений до VI-го відділу (духовна опіка). Керівником відділу духовної опіки ВУ був призначений о. д-р. Василь Лаба. Професор богословської академії у Львові, автор наукових і релігійних книжок, як «Біблійна герменевтика», «Патрологія», який знав десять мов, служив капеланом гірських стрільців з'єднання «Коломия» в австрійській армії. Був відважним вояком і нагороджений найвищою медаллю другого ступеня. Попав в італійський полон, а повернувшись вступив в ряди УГА, в грудні 1919 року став начальним духівником.

Священики мали обов'язки кожної неділі відправляти Службу Божу і говорити проповідь. Службу Божу можна було відправляти й в будні дні, якщо це не перешкоджало зайняттям війська, а командир дав згоду.

Де підрозділи були порозкидані й не могли брати участі у спільній Службі Божій, воякам дозволялося йти до місцевої римо-католицької церкви на богослужіння, але в такому випадку священик з дивізії мав наперед познайомитися з його римо-католицьким колегою та поладнати всі зв'язані з тим справи. Два рази в тиждень священик мав проводити виховні гутірки з вояками на такі теми: характер вояка, вояцькі чесноти, готовність поносити жертву, товариське співжиття, бойовий дух й інші. Священик мав постійно нагадувати воякам про гідну поведінку супроти цивільного населення, про обов'язок затримання таємниці та вміння мовчати, про нерушимість приватного майна....

Такі завдання не легко було виконувати нашим священикам при німецьких есесівських командирах, які не розуміли, що священик має ще вищий, духовний священичий обов'язок, обіт перед своєю Церк-

1.09.1943 р. 1-ша чота другої сотні відряджена для прийому нових рекрутів.
Зліва стоять: Євген Дзундза, Ярослав Терлецький,
Ярослав Гаврих і Богдан Артимішин.

вою і Богом. Часом це призводило до колізії командиривим наказом». Під час боїв під Бродами о. Володимира Стецюка застрелив дивізійний майор-німець у присутності ген.Фрайтага нібито за «невиконання наказу» (свідком був зв'язківець дивізійного штабу М.Більчак).

У новосформованій дивізії в дивізійному штабі були о. М. Левенець і о. Любомир Сивенький; у 29-у полку о.д-р Ізидор Нагаєвський, який перед битвою під Бродами був головним дивізійним священиком; о. Михайло Ратушинський обслуговував 30-й полк; 31-й – о.Богдан Левицький; в санітарних відділах був о. Богдан Томашівський, в гарматному полку – о. Емануїл Кордуба, в запасному полку – о.Олександр Бабій, який служив канцеляристом в тому полку й щойно в квітні 1945 р. почав виконувати духовні обов'язки, о. Данило Ковалюк і о. Олександр Маркевич; а в польовому-запасному курені

– о. поручник Юліян Габрусевич. Він зголосився до дивізії 17 липня 1944, але його, разом з к. 1 300 вояками дивізії вислано до СС танкової дивізії «Вікінг», звідки вони повернулися до дивізії щойно 4 листопада 1944 року. Отець Габрусевич повернувся ж до дивізії, відбувши вишкіл в частині перекладачів в Оранієнбургу біля Берліну.

Полки ч. 4-8 під час вишколу обслуговували: полк, що стояв в Альзац (Франція) – о.Осип Карпінський з Ягольниці, Станіславської дієцезії. В Кам'янці-Бузькій сповідав перед розстрілом вояка, який по сповіді втік і врятувався. Отець мав великі неприємності, бо командир Кляйн хотів його поставити перед польовим судом. Скінчилося на тому, що його усунено з війська. Помер в Німеччині.

Полк у Торуні (Польща), який скоро прилучився до Дивізії, обслуговував о.Іван Дурбак, який прийшов до дивізії з розформованого легіону ДУН. У полку в м. По (Франція) був о. Йосиф Голойда з Лемківщини. По кількох місяцях відійшов з частиною. Дві сотні, які залишилися в По, обслуговував о.Кивалюк. Отця Голойду вбили поляки на Лемківщині в 1944 році.

З боїв під Бродами не повернулися: о.Василь Лещинин – артилерійський полк, о.Всеволод Іван Дурбак – санітарні відділи, о.д-р Йосиф Кладочний – 30-й полк(він був поранений і залишився в Україні). З-під Бродів щасливо повернулися до Дивізії о. М. Левенець – 29-й полк і о. Б. Левицький – 31-й полк. Для духовної опіки православних вояків ВУ внесла прохання до владики Палладія, архієпископа краківського, лемківського і львівського, про призначення православного священника до Дивізії. Він назначив о.протоєрея Олександра Новіцького, підвищуючи його до сану протопресвітера. Однак Гімлер не погодився, щоб в Дивізії були православні священники. Щойно в 1945 році, коли до Дивізії було долучено Волинський легіон, з ним прийшли два православні священники – о. Палладій Дубицький, який скоро відійшов до штабу ген. Шандрука, і о. Іов Скакальський, який був в дивізії до кінці війни й попав в полон англійській армії. (Р. Колісник « ВУ та українська дивізія «Галичина» с.90-1.).

28-02-2009 18:48, Мольфар.

Хотів би всіх ветеранів привітати із датою яка відбулася минулого 2008 року – 65 років Українській дивізії «Галичина». Молоді націоналісти давно вибрали своїх героїв. І це показав 2008 р. Я є членом ЛО МГО «Сокіл» і хотів би сказати, що ми вас пам'ятаємо і шануємо! ЛОМГО «Сокіл» розповів людям про героїв. Було розповсюджено наліпки, плакати, календарики по місті.

<http://mgo-sokil.livejournal.com/4001.html>

<http://mgo-sokil.livejournal.com/3395.html>

<http://mgo-sokil.livejournal.com/3178.html>

Дерево дописів теми // Перейти до повідомлення // Відповісти

01-03-2009 07:14, Мірко

Подаю уривок із споминів про трьох братів-дивізійників.

Молодший брат Святослав був зник безвісти аж до 1973 року. Мати померла, не знаючи, чи син живий, чи ні.

[...] у другій половині 1973 року Святослав знайшовся [...] і то через посередництво німця, Гергардта Мартинса, який був в Сибіру разом із Святославом і котрого совіти випустили до Німеччини аж у 1972 році. Я особисто дістав лист від Червоного Хреста, передав інформацію Ростиславові, а Ростислав через посередництво Гергардта нарешті зв'язався із братом.

Про Ростислава додатково: покинув був німецьку офіцерську школу, де докінчував медицину, мовляв, зголосився був до Дивізії боротися, а не вивчати психіатрію. Зв'язався з Дивізією вже під самим Брідським фронтом. З Брідського котла він свою десятню таки зміг вирвати, і то без втрат! Навіть біля якогось села вдалося панцершреком знищити советський танк. Перетяли були сумнозвісний залізничий насип біля села Княже – знайшли під насипом русло маленького струмка. Переправляючись, Ростислав загубив шолом і рюкзак. Опісля, коли піднімалися під ту гору, що на південь від залізниці, вдалося йому знайти якийсь інший шолом, але величезного розміру. Мовляв, як мидниця! Хвилинку пізніше снайперська куля

Червень 1944 р. Нойгаммер. Група вояків у маскувальних одностроях перед виїздом під Броди.

вдарила в цей шолом, але тому, що шолом був завеликий він подався, і тим відбив кулю.

На Словаччині, на сам латинський Свят-вечір 1944 р., Вільднер мов вар'ят гнав своїх вояків по горах у снігу, за комуністичними партизанами. Ростислав із своєю десятнею відбився від головної формації і попрямував дорогою. Бачив, що на придорожних каменях сидять якісь жовніри. Впізнав, що це «свої». Запитався першого: – хто у вас командир? А той відповів, що от пан сотник під деревом сидить. Ростислав підійшов – а це його брат Святослав, котрого понад рік вже не бачив! Обі групи разом пішли до найближчого села, де їх нагодували та ще й обдарували та дали спати на свіжій постелі. Ця ніч була остання коли брати бачилися!

У тітовськiм полоні Ростислава збили так, що вибили усі зуби, і дістав він амнезію. В полоні він вдавав був, що він німець Фріц Міллер (бо українців вбивали), і тому його з часом переслали до Німеч-

чини. Пам'ять повернулася аж 1953 року. Рік пізніше переселився до Америки...

03-03-2009 11:04, kirov

Вдячний за відповідь на попереднє питання!

А книга «Військова Управа і дивізія «Галичина» – це перевидання тої, що вийшла в Торонто, чи буде доповнена новими даними? Чи не збираєтесь перевидати в Україні «Протоколи Військової Управи»? Мене вони дуже цікавлять, а дістати неможливо.

І ще таке запитання до шановних комбатантів: преса до сих пір розповсюджує тезу, що Дивізія складалася суто із галичан, хоча відомо, що в її рядах були багато уродженців з інших регіонів України. А чи були у дивізії представники інших національностей?

08-03-2009 19:05, Роман Колісник

Збережені протоколи ВУ.

На пропозицію командира дивізії Фрайтага у Словаччині змінено назву Дивізії з «галицької» на «українську». Мотивацією був факт, що в дивізії опинилися вояки з усіх земель України.

03-03-2009 18:46, унс Броды

Когда каяться начнете, перевертыши?

04-03-2009 09:11, Мірко

Коли перестанеш говорити мовою імперіялістичного окупанта?

08-03-2009 19:07, Роман Колісник

Деякі умови «каяття»...

Тоді, коли Симоненко і Вітренко визнають комуністичну партію ССРСР за злочинну – так, як німці визнали нацистську партію, до речі, обидві тісно співпрацювали від 1920-х років до 1941 року. Навіть гестапо з НКВД-КГБ, про що є опубліковані документи. Сталін спричинив Другу світову війну, про що свідчить опублікована його промова до ЦК ВКП(б). І коли Путін визнає злочином масакру в Батурині. І коли Московський патріярх відкличе анафему на Мазепу. Не споминаючи про геноцид 1932-33 років.

05-03-2009 05:19, Мірко

Література вказує на те, що німці не щадили ресурсів щодо Галичини. Навчання були з усіма найновішими видами зброї. Це була одна із перших частин одягнена в найновіший зразок камуфляжу – т.з. дубових листків. Можете дещо більше про озброєння?

29-05-2009 15:59, Леонід Муха

Про озброєння вояків Дивізії.

Дійсно, Вояки дивізії були одягнені, вишколені та озброєні згідно зі статутом вояків дивізій зброї СС, а це були якщо не зовсім, то напівелітні з'єднання.

Кожний вояк отримував два костюми: робочий – дреліховий та вихідний – парадний, плащ, білизну, черевики з гамашами, шкарпетки, сорочку з краваткою, пілотку, щолом, менажку, флягу, торністр, хлібак, саперну лопатку, коц, протигаз... Було це по різному. Хлопці що прийшли з першим та другим покликанням мали уніформу кращу – зелено-голубі вовняні костюми, я в третьому отримав темно-зелений з «кропиви». Харчування було як для кого, були ми з різних сімей – багатих і бідних, а раціон для усіх один. Були юнаки, виховані в багатих інтелігентних родинах, які не знали, що таке голод чи негаразди, були інші – загартовані в сім'ях малозабезпечених, які завжди були півголодними. Та з голоду ніхто не помер і ми не знали, що таке голод, до останнього дня війни. Був випадок на фронті біля Гляйхенбергу в Австрії, коли до нас, заблудившись, заїхала советська польова кухня з кашою та чорною кавою. Не пам'ятаю чи з нас хто цю кашу попробував.

В кожній сотні був бунчужний («шпіс» чи в сов. армії «старшина»), який нами опікувався, – йому б про це і написати. Та були це підстаршини грамотні і господарні, може, тому ми завжди вчасно отримували у фронтових умовах гаряче харчування, різні додаткові «маркетенваре» – предмети туалету, вино, сигарети, шоколад та інші «делікатеси», залежно від обставин (державні чи релігійні свята). З харчуванням у вишкільних таборах було гірше – менший раціон, ніж для фронтовиків. В бойових умовах зупинялися в хатах, де жителі завжди старалися нас підгодувати.

*Великдень 1944 р. Спільне свячене. Зліва хор. Родіон Бартошук, 2-ий Н.Н.
3-ій командир сотні пор. Володимир Козак.*

Пригадую стоянку в Баньській Бистриці. За тиждень проживання в господаря, якого так і не бачили, привітна господиня (мати двох 12-річних дочок Анчі і Єви), старалася нам вгодити випікаючи всякі кнедлики та пиріжки. Густу м'ясну зупу, яку нам приносили в двох відрах (чи каністрах?), виливала своїм ... свиням, приповідаючи: – як ви можете таке їсти? Було інакше. Десь 20 грудня, коли ми їхали закривати прорив фронту на південь від Баньської Щавниці, зупинилися в призначеній нам хаті в селі Щавницькі Бані. Хата бідна, а в ній шестеро дітей. Господар – колишній шахтар, не працює, бо війна, і шахта закрита. Нас шестеро помістили в одній кімнаті на соломі. Вечереємо тим, що нам дали на дорогу, а діти дивляться голодні і слину ковтають. Ми повели себе як справжні християни, і діти пригадали смак тушонки та цукерок. На другий день рано прощаємось, як родина, а найстарша дівчина, років 16-ти, плаче на плечах одного з наших ревними сльозами. Диво – я такого ще в житті не бачив. Такі-то ми були «фашисти».

Відносно озброєння, то воно було в нас на той час найсучаснішим: кулемети МГ-42, гранатомети і автомати. Кожне з'єднання мало перелік запланованого озброєння, і цього наше командування старалося дотримувати. Після Бродів, в оточенні, майже вся зброя пропала, та нам повезло на Словаччині. Там було багато фабрик випуску всіх видів зброї, і ми зуміли самі відновити бойову міць дивізії здобувши навіть 150-міліметрові важкі польові гаубиці, з яких успішно громили «червоних визволителів» в Австрії, під Фельдбахом – Гляйхенбергом.

Коли дивізію направили в червні 1944 р. під Броди, всі отримали нове польове літнє камуфляжне обмундирування. Наш 29-й полк отримав таке саме камуфляжне, але зимове, тепле, в якого зворотня сторона була білою, до того теплі зимові повстяні чоботи. Треба прийняти до уваги, що це було 20 грудня 1944 року, за пів року до кінця війни.

*Грудень 1944 р. Словаччина. Випускники підстаршинської школи прибули до Жіліни. Зліва стоять: Зенон Бандура, Федоришин і Мірчук.
Сидять: Чмир, дві словачки і Думанський.*

*Жовт. 1943-берез. 44 р. Мюнхінген.- Моранж Франція
(Morhangen Alsace-Lorraine) Підстаршинська школа зв'язку.*

08-03-2009 15:04, Sychovyk

Чолом панове! Розкажіть детальніше про виживання в екстремальних умовах з власного досвіду. Також розкажіть про лікування в екстремальних умовах.

Дякую.

27-03-2009 04:24, Роман Колісник

Екстремальні обставини були після боїв під Бродами. Усіх полонених допитував СМЕРШ. І коли дивізійника розпізнали, звичайно виводили за стодолу й розстрілювали. Про це є свідчення і німецьких полонених, і дивізійників. Дивізійники старалися переодягнутися у вермахтівську уніформу й вдавати німців. Так врятувалися деякі, між ними д-р Прокопович, В. Молодецький, д-р Бурачинський, Р. Висоцький. Їх репатріювали до Німеччини як німців. Три останні написали спомини.

29-05-2009 18:19, Леонід Муха

В Дивізії екстремальних умов не було.

Як не дивно, а виживання в екстремальних умовах практично не було. І на вишколі, і на фронті до останнього дня війни, завдячуючи самовідданій і фаховій праці дивізійного постачання, ми завжди були вчасно нагодовані і отримували все що нам було заплановано. Завжди своєчасно отримували харчовий раціон, передбачений на випадок саме боротьби в екстремальних умовах. Думаю, що ми цей раціон використали належно, як було передбачено інструкцією – з дозволу командира, порушення наказу не пригадую.

16-03-2009 14:42, Сергій

Добрий день! Мене цікавить запитання, чи справді галицькі поліційні полки не були одразу включені до Дивізії, а лише після значних втрат на фронтах?

29.08.1943 р. Гайделягер. 3-тя сотня після присяги і обіду. Сидять при столах зліва на право: Богдан Співак, Іресько, Мирослав Прончак, Голобродський, Ярослав Гаврих, Роман Смุลка, Богдан Артимішин, Богдан Шухевич і Олесницьки.

Де ці полки проходили вишкіл та хто їх очолив із німецької та української сторони? Дякую.

29-05-2009 18:30, Леонід Муха

Галицьких поліцейних полків, як таких, практично не було. Під кінець 1943 року, після рекрутського вишколу, вояків розіслано на різні вишколи та в підстаршинські школи, розміщені в багатьох місцевостях Західної Європи. На цей час полки ч. 4-8 ще не закінчили свого рекрутського навчання.

На території Польщі (в війну – Генеральної Губернії) і Франції було розташовано чотири поліцейні полки, які виконували функції охорони громадського порядку. В період формування дивізії частина вояків була направлена для проходження навчання саме в ці полки. Ми тим побратимам просто заздрили. Важко не заздрити, коли навчання проходило в містах По і Тарб (6-й полк), чи у Сальє де Берн і Ортез, на півдні Франції, в благодатному теплому краю, де немає зими. 7-й і 4-й полк розміщувався у Цаберн, Сааральбен, Фершвайлер, в Ельзасі.

«У всіх полках панував серед вояцтва добрий настрій, німецькі інструктори дуже похвально висловлювалися про наших вояків, казали що вони кращі, як німецькі рекрути. Наші вояки теж були задоволені, але хотіли їхати у відпустку додому і турбувалися, чи їхні родини забезпечені» (Р. Колісник, «ВУ та дивізія», с.102).

На Різдвяні свята 1944 року Бізанц (Голова ГУ) їздив з Вехтером (губернатор Галичини) до Адлергорсту й Торну (тепер Торунь, Польща) у Західній Пруссії, де перебував 5-й полк, та до підстаршинської школи в Ляуенбургу, в якій проходила вишкіл одна сотня дивізії.

Підстаршинські школи в Ляуенбургу (тепер Лемборк, Польща), та Радольфцелі (біля границі з Швейцарією), вишколили для дивізії по 4-5 вишкোলів – більше 1500 підстаршин.

Зроблено заходи, щоб перше Різдво в Дивізії належно відсвяткувати. Вислано різдвяні пачки, а до штабу дивізії і окремих полків вислано готівку, закуплено на кутю пшеницю, мак і мід, послано групу артистів. Для родин вояків теж закуплено одяг і інший товар – разом на все видано 1300000 зл. (Протокол 22.XII.44).

Представники ГУ відвідали наших добровольців на вишколах: в

Страсбургу, де стояла артилерійська і танкова частини, – наших во-
яків там було до 300, вишкіл зв'язківців в Гамбургу, де навчалося 240
вояків, важких гармат – у Райхсштадт – Ренцбург, піхотних гармат
– у Ферден Ам Аллен, протитанкової зброї – в Ольденбургу, де ви-
школювалося 1200 вояків, і 204 вояки в Гамбургу (Протокол 7 лютого
1944). Крім вищезгаданих місцевостей, вишкіл вояків відбувався ще
в наступних околицях: артилерія – Гляу б.Треббін і в Бенешово, Чехія,
зв'язок – Мец в Льотарингії; старшинські школи – Просеніче і Тай-
ніц на Чехії та Позен –Трескау, Польща; протитанкова зброя – Бас-
сум і Гільверсум, Голляндія; обози – Берлін; зенітна артилерія – Мюн-
хен, господарча – Арользен та інші (як ковальське ремесло в Радомі,
Польща).

В лютому 1944 року вояки Дивізії «приїхали в гості» на Галичи-
ну – 4-й полк уведено в протипартизанські дії в районах Золочева,
Радехова і Збаража. Представники ГУ М.Хронов'ят, Л. Макарушка,

*2 березня 1944 р. Гута Пеняцька біля Бродів.
Похорон Романа Андрійчишина і Олекси Бобака. Побратими несуть труни.*

Ю. Крохмалюк поїхали до поодиноких куренів полку. М. Хронов'ят прибув до полкового штабу в Золочеві, подався через с. Струтин, де стояла сотня протитанкової артилерії, до с. Конюшкова, в якому примістився штаб II-го куреня.

У своєму звіті (протокол 7 березня 1944) Хронов'ят докладно описує другу акцію проти Гути Пеняцької. Це укріплене село було збройною польською «фортецею» в тих околицях і пострахом для довколишніх українських сіл. Перша акція, в якій впало двоє стрільців – Олекса Бобак і Роман Андрійчук (оба з Станіслава), відбулася 23 лютого, а друга 28 лютого. По відході наших вояків з Гути Пеняцької, «окремий німецький відділ дощентно це село спаціфікував, так, що лишився тільки костюл». – звітував Пиндус. На жаль, Хронов'ят не подає назви німецької частини, яка «дощентно спаціфікувала» Гуту Пеняцьку, але не вояки Дивізії її знищили, як подають деякі польські публікації.

Макарушка був в Радехівському районі, в селах Лопатин, Сушно, Горбків; там була дія проти більшовицької кінноти, яка в силі 1600

*Березень 1944 р. Сверха над Бугом. Бої проти партизан.
Вояки бойової групи Баєрсдорфа перед бункром.*

вершників з 8 гарматами стояла в Добрусині, а з нашого боку брали участь коло 300 стрільців.

Крохмалюк прибув до Збаража 5 березня, де стояв штаб III-го куреня.

Уповноважений Військової Управи запевнив його, що небезпека ще не грозить, фронт далеко, а вже під вечір в місто увігналися більшовики. Крохмалюк навмання подався на станцію і виїхав до Тернополя, звідки вже за папіроси дістався до поїзду на Львів. Після закінчення вишколу майже всі повернулися в Дивізію і продовжували воювати до закінчення війни.

17-03-2009 16:59, Ievgen

Вам не стыдно за то, что вы делали? Совесть не мучает? Сколько человек вы за свою жизнь убили и за что? Спасибо за внимание.

20-03-2009 02:08, Мірко

Ви про вбивство тих хероїв, що управляли Голодомором?

27-03-2009 04:30, Богдан Маців

Наші руки чисті.

Ні, нам не встидно, наші руки чисті, ми воювали на фронті проти ворога нашої Батьківщини. Поцікавтеся трохи історією. Ви виховані на московській брехні і думаєте, що все, що вам казали, то правда. Відкрийте очі і подивіться, що діється довкруги вас. Маючи комп'ютер ви маєте змогу дещо більше довідатися, читайте на Інтернеті, побачите, як ваша родина пописалася. Подивіться, що сталося з людьми, які були на невільничих роботах в Німеччині і добровільно повернулися на рідину. Як їх прийняли ваші „Герої Советского Союза”, як вони мордували своїх громадян, яких насильно передали їм американці чи англійці. Коли не вірите мені то поцікавтеся, що сталося з ген. Власовим і його армією. Чи вас колись цікавило, чому поверх мільйона російських бійців у фашистських мундирах воювали проти вашого улюбленого батька Сталіна. Чи ви знаєте щось про Голодомор в 1932-1933 роках, про масові вбивства в Галичині в 1941 р. чи про вбивства у Вінниці, чи ви чули про Биківню, чи масові гроби в Східній Німеччині біля бувшого советського табору в Саксенгаусен. А скільки кара-

*Квітень 1944 р. Нойгаммер. Обговорення зайнять піхотинців.
Від ліва до права: підставришини Парфенюк, Кухар, Біліченко, сотн. Євген Нікітін
і хор. Любомир Ортинський.*

лося по цілій Советській імперії в концентраційних таборах. Скільки пропало невинних дітей і матерів на засланні. Ви, мабуть, такими речами не цікавилися.

18-03-2009 14:14, Теодозія

Чи існують списки, цифри, що говорять про кількість бійців Дивізії, що призивалися? Скільки залишилось з них живими на Україні чи за кордоном в кінці війни? Скільки живих ветеранів залишилось? Чи вони або їхні друзі мають змогу спілкуватись між собою на якомусь окремому сайті? Чи існує якась Книга Пам'яті, з котрої можна було б самим ветеранам чи їхнім знайомим, рідним довідатись про долю дивізійників? У якому році ветерани отримали право повертатися на Батьківщину?

27-03-2009 04:35, Богдан Маців

Ми відходимо у вічність і число наше маліє. В Україні 205 ...

Шановна Пані!

Дякую за ваше питання. Хочу Вас поінформувати, що в Америці, Австралії, Аргентині і Канаді ветерани Української Дивізії зорганізовані в Братстві колишніх Вояків 1-ї Української Дивізії Української Національної Армії. В Англії ветерани створили свою організацію під назвою Обеднання бувших Вояків Українців у Великій Британії (ОбВУА). Чимало дивізійників після звільнення з полону залишилися в Англії. Інші шукали щастя в різних країнах. Багато виїхало до Америки і Канади. Менше – до Австралії і Аргентини, щоб згодом переїхати до Америки чи Канади.

Братство видає свій журнал „Вісті Комбатанта» який висилають до всіх передплатників у різні країни, а також в Україну. Давніше виходило шість чисел журналу річно. Тепер – чотири числа річно. На вебсайті, поданому нижче, Ви знайдете багато інформацій про ветеранське життя:

<http://www.komb-a-ingwar.blogspot.com/>

Коли переглянете всі сторінки, то внизу знайдете інший веб-сайт про Дивізію. Там будете мати змогу побачити різні дивізійні видання.

Ми відходимо у вічність і число наше маліє. Знаю, що в Україні число організованих членів у „Галицькому Братстві» нараховує 205 членів. В Канаді приблизно 300 дивізійників, Америці – 350, Аргентині – 25, Австралії – 15.

30-05-2009 21:05, Леонід Муха

Книги Пам'яті видані майже в усіх станицях в цілому світі.

На ці запитання я практично відповів у попередніх запитаннях. Ветерани Дивізії об'єднані в управах і братствах, де регулярно стрічаються та організовують спільні заходи з нагоди пам'ятних подій та дат. Архіви передаються на збереження в державні архіви, тому що ми не вічні. Практично єдиним журналом який висвітлює події, пов'язані з життям та діяльністю кол. вояків Дивізії є «Вісті Комбатанта», однак тираж за останні роки зменшується не з нашої вини.

В 1992 році, коли створилося Галицьке Братство кол. Вояків Дивізії «Галичина», нас було біля тисячі чоловік, сьогодні – менше 200.

*Весна 1944 р. Нойгаммер.
Навчання тяжкої протиповітряної оборони.
8,8 см гармата (Flak) на становищі.*

Можна спитати про кількість ще живих в ГУ в Торонто, та нічого втішного не довідаємося, бо наймолодшим більше за 80 (!!!) років. Спілкуємося між собою, нагадуючи в святочні дні, що «ще живі» – таке то життя.

Книги Пам'яті видані майже в усіх станицях в цілому світі. Заходами ГУ видано книгу Пам'яті про всіх Побратимів, що загинули в усіх боях до кінця війни.

Велика заслуга нашої діаспори в тому, що там Братство було створено на 40 років раніше. Всі роки постійно друкувалися у «Вістях Комбатанта» некрологи про померших Побратимів. Заходами дивізійників в Україні оприлюднено в ме-

муарах та журналі «Вісті Комбатанта» дані про дивізійників Львівщини та Івано-Франківщини, окремо Миколаївського та Дрогобицького районів Львівщини і Рогатинського району Івано-Франківщини. До 50-річчя створення Дивізії були видані пам'ятні альбоми.

Стосовно повернення на Батьківщину – то це особиста справа кожного патріота, де йому жити. Є приказка: два рази переїхати – все одно, що один раз погоріти.

22-03-2009 12:53, Olexander

Що спонукало українців вступати в ряди Дивізії, а не в УПА?

Листопад 1943 р. Гайделягер.

*Офіцери і підстаршини після приїзду з перевишколу чекають приділення їм смень.
Перший справа пор. Володимир Козак.*

27-03-2009 04:39, Богдан Маців

Який вибір міг бути у 1943 році?

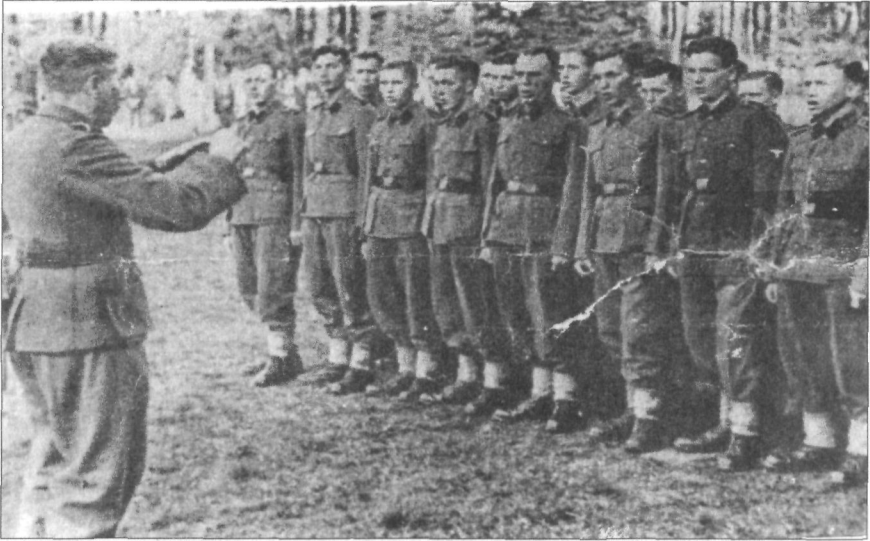
Щоб відповісти на Ваше питання, треба застановитися про тогочасні обставини. Який вибір для молоді міг бути в 1943 році. Повторю відповідь, яку дав на подібне питання раніше:

1) бути забраним на роботу до німецьких фабрик під англійські чи американські бомби;

2) бути забраним до робочих команд, так званого „Баудінсту», щоб копати рови, будувати мости чи направляти дороги;

3) чекати другого повороту советської армії, щоб без вишколу і зброї бути гнаними НКВД-івськими наганами на фронт проти німців;

4) йти в УПА, яка в той час була в стадії організації, не мала зброї, вишколу, приміщення і харчу для великого числа добровольців;

Літо 1943 р. Гайделягер. Хор Осташевського співає під час Служби Божої.

5) йти до Дивізії, дістати добрий військовий вишкіл і добру зброю.

30-03-2009 15:14, Михайло

Доброго дня! Бажаю всім ветеранам здоров'я і ще довгих літ життя!

Моє питання таке: можете сказати, хоча б приблизно, скільки у Дивізії було українців з інших куточків України, тобто, чи багато було в Дивізії саме українців зі Сходу, Півдня, Півночі і Центру України? І скажіть, чи то були тільки офіцери, чи простих солдат було багато? Наскільки я зрозумів, після боїв під Бродами Дивізія поповнилася саме українцями з інших регіонів і як вони туди набиралися, тобто за якими критеріями?

Ще таке питання: які у вас були відносини з німецькими вояками і з якими СС-івськими дивізіями вам доводилося воювати рам'я об рам'я? Які у вас з ними були відносини?

10-04-2009 19:54, Роман Колісник

Списки поодиноких вояків збереглися, і вони є в Берліні

Коли у 1944 році фронт прийшов до Галичини, відносно багато молодих людей зголосилося до Дивізії, вони навіть проходили крізь фронтові лінії. Вони вишколювалися в запасному полку, який в той час не був під командуванням Дивізії. Після боїв під Бродами нове формування відбулося з поворотців з-під Бродів і з запасного полку, який тоді було приєднано до Дивізії. У запасному полку був запасний курінь, де приймали нових зголошених й оформлювали до дальшого вишколу. Коли Дивізія була в Австрії, зголосився 20-тисячний доброволець.

Всі офіцери з інших армій мусили пройти т.зв. «перевишкіл», щоб отримати офіцерське звання. Як відомо, в Дивізії було принаймі двоє офіцерів з ЧА, які пройшли перевишкіл і були під Бродами.

«Рам'я в рам'я» дивізії не воювали, але стоячи на своїх призначених відтинках фронту втримували зв'язок з сусідом за засадою: «зліва до права».

Списки поодиноких вояків збереглися і вони є в Берліні. Доступні лише для родини і науковців. Списки вояків, які були в англійському полоні, зберігаються в Лондоні.

30-05-2009 21:24, Леонід Муха

Відносно національного складу дивізії, то вона була в основному укомплектована добровольцями з Галичини. Не хочу відокремлювати окремо гуцулів, бойків, лемків, подолян, буковинців, українців Холмщини, Підляшшя та Волині, врешті закарпатців – усі вони галичани і завжди в історії нашого народу були однодумцями в боротьбі за незалежність України.

Трохи відрізнялися хлопці з Волині та Придніпрянщини. Це було зумовлено історичним розподілом України – проживанням в різних державах, які нас поневолювали. Вагому роль відігравала в цьому розподілі мова і релігія, тому що наші вороги завжди відшукували (штучно нав'язували нам) всякі причини, щоби нас роз'єднати чи посварити між собою. Подивіться, яке шалене протистояння ще й сьогодні в питаннях, які нам штучно нав'язують. Це, в першу чергу, питання рід-

*Осінь 1943 р. Пожічі. Чехія.
Підстаршинська школа артилерії. Вправи з далековидом-ножицями.*

*Зима 1944 р. Пожічі. Підстаршинська школа артилерії.
Навчання з більшовицькими гарматами.*

ної мови, яку планово і жорстоко наші поневолювачі викорінювали. В цьому усі наші 'воріженьки' завжди були єдині і послідовні.

Під польським гнітом, щоб отримати працю чи вищу освіту, треба було 'продати душу дияволу' – записатися поляком чи перейти в католицьку віру.

Відносно СРСР чи Росії, то вистарчало поріднитися з росіянкою або єврейкою (!) (чи навпаки – читайте 'Золото партії' І.Буніча), щоб бути поза підозрою чи доказати доляльність «інтернаціональному» панивому режимові.

Відносно віри, то питання ще більше загострене. Тут «єдино російський православний московський канонічний (?) патріархат» «лягає кістьми», щоб утримати ласий шматок – віруючих України, яких все-таки не вдалося настільки знищити, як віруючих Росії (нас не встигли всіх зрусифікувати), до того – наші можновладці їм в цьому посильно допомагають. Так що думайте, українці, хахли, малороси, також деякі русини та всякі іновірці.

Вражає становище в столичному «граді – Києві», який зрусифікований вщент. Тут і досі актуальна поговорка: «раніше козаки були чубаті – а тапер... носаті». До 1918 р. німецькою була і Прага, доки не появився великий чеський Президент і Патріот Т. Масарик, який за 5 років зробив Прагу чеською (і чеськомовною!). А в нас? Можна поїхати в Запоріжжя і взнати, біля старовинного козацького дуба на Хортиці чи в Дніпропетровську (Січеславі) в музеї козацької слави ім. Д. І. Яворницького, услужливо на «загальнопоійнятній» мові що «сдесь кагда то жлі казаки». Коментарі зайві – горе безхребетним.

Відносно 'іногородніх' (так козаки на Кубані називали пришельців з люмпену – пролетаріату) в Дивізії. Приймальні комісії по запису в дивізію працювали в основному в містах Галичини. Я пройшов комісію в Варшаві по вул. Коперника, в приміщенні УДК, де був великий осередок колишніх старшин армії УНР на еміграції.

Про приймальні комісії в інших містах кол. Генеральної Губернії (так називалася окупована німцями Польща після 1939 року) мені невідомо.

В Канаді Голова ГУ Братства кол.вояків 1 УД УНА М.Головатий го-тує до друкування книжечку з переліком старшин дивізії. Це багаторічна копітка праця і буде дуже цікаво з нею познайомитися. Письменник Роман Коваль – Президент Історичного Клубу «Холодний Яр» і автор багатьох чудових споминів про визвольну боротьбу українського народу в роки Визвольної Боротьби в 1917 – 29 роках працює над випуском книжки про кол. старшин армії УНР (Армія Укра-

їнської Народної Республіки, яку в 1918-22 рр. очолював Головний Отаман Симон Петлюра), що продовжували боротьбу з більшовизмом в рядах дивізії «Галичина».

Я знав чудових хлопців з Придніпрянщини (чи з Великої України як їх називали), які воювали в рядах Дивізії. Був в нашій сотні геройський хлопець Грінченко з Кіровоградщини кулеметник і джура сотенного 2-ї сотні 29-го полку – його подвиги були загально відомі, як і гуцула Томащука – природженого мисливця за ворожими снайперами. В березні 1945 року ми впіймали югославського партизана – уродженця Вінниччини, який втік з примусових робіт в Австрії до партизанів Тіто (за його словами). Отримав завдання роздобути солі і попав нам в полон. Ми провели з ним роз'яснювальну роботу, і він воював з нами до останнього дня війни. Подальша його доля мені невідома.

Був в третій сотні 29-го полку в легендарного сотенного В. Козака десятник з Одещини Сосенко, загинув в бою в замку Гляйхенберг,

*Вересень 1943 р. Лешани. Чехія. Перевишкіл колишніх офіцерів.
Група офіцерів. Зліва: 2-ий Герман, 6-ий Евген (Рен) Побігуций.*

прикриваючи командира після вибуху ворожої гранати. Багато героїських хлопців було в Волинському Легіоні, який приєднали до Дивізії в березні 1945 р. Пройшло 64 роки і важко все пригадати, до того, був період життя, коли треба було про все пережите забути, та й пишу тільки про те, що достеменно знаю.

Про відношення німців до нас важко сказати. Особисто я жодної зневаги та шиканів не відчував та не бачив. Ставлення до нас, українців, було коректним і приязним, та вони такого очікували й від нас. Армійський вишкіл вимагає послуху, і не кожний мамин синок це усвідомлював. Є відома армійська поговорка: «чим більше поту в навчанні, тим менше крові в бою». На жаль, досі необ'єктивні мемуаристи готові кинути камінець в колишнього союзника, тому що це модно.

Поливаємо брудом німців, які виконали за нас роботу, яку повинні були зробити ми самі, коли наших побратимів вбивали (хоча б поляки в Гуті Пеняцькій). Війна є війна, і ніхто не робить її в білих рукавичках. Кожна дія викликає протидію. Не можу забути перші дні війни після 22 червня 1941 року. На стінах домів міста Стрия були розклеєні відозви до мешканців міста, найбільш гуманними в світі вояками ЧА, в яких населення попереджували, що, на випадок пострілу з будинку, той буде знищений артилерійським вогнем. Знали про любов до советського режиму, а це називається колективною відповідальністю, в застосуванні якої так запопадливо більшовики звинувачували німців. Була б палиця, а собака знайдеться.

02-04-2009 19:49, romankogut

Чи існують списки вояків Дивізії «Галичина» і чи збереглися архіви Дивізії «Галичина»?

10-04-2009 22:37, Роман Колісник

Архіви Дивізії частинно збереглися і є у Берліні.

Списки поодиноких вояків збереглися і вони є у Берліні й у Вашингтоні. Архіви Дивізії частинно збереглися і є у Берліні. Доступ до архівів є виключно для науковців. Доступ до списків тільки для близької родини і науковців.

Списки вояків, які були в англійському полоні, зберігаються в Лондоні. Доступні так, як і в німецьких архівах.

Список з американського полону в Баварії був в Українській санітарно-харитативній службі в Мюнхені й копії (неповні) є в архівах у Львові й Торонто.

Галицьке Братство кол. вояків 1-ї УД УНА у Львові видало Ювілейний альманах, в якому поміщені прізвища усіх членів з датами і місцем народження і т.д. – близько 1000 кол. вояків. Очевидно, не всі дивізійники, що жили в Україні, вступили до Галицького Братства.

30-05-2009 22:08, Леонід Муха

Списки є в усіх Станицях – Головній в Торонто (Канада) і Краєвих: Америки, Європи і Австралії. Зберігаються і поповнюються систематично, доки ще буде живий останній Дивізійник. Галицьке Братство передає списки в архів бібліотеки ім. Стефаника у Львові. Цю роботу веде голова Львівської Станиці побр. М.Бендина.

19-04-2009 18:53, Теодозія

Дуже дякую, пане Богдане. Мій тато не міг розповідати, його вбили 40 років тому.

27-04-2009 01:07, Михайло

Розкажіть про культурне життя в Дивізії. На фотографіях бачив, що в Дивізії був хор, наскільки я зрозумів, бандуристи (чи принаймні ті, хто вмів грати), а також танцювальні колективи.

02-05-2009 23:29, Богдан Маців

Трохи про культурне життя.

Під час рекрутського вишколу диригент Осташевський зоорганізував хор, який співав під час Служби Божої. Опісля, коли ми були на офіцерському вишколі в Чехословаччині, Степан Гумінілович зорганізував хор, який виступав щонеділі для учасників вишколу і гостей, які приїжджали з Праги. В той час не було групи бандуристів ані танцювальних гуртків.

Червень 1944 р. Місце невідоме. Група підстаршин перед виїздом під Броди. В середині чотар Зенон Гоїв.

Коли ми опинилися в полоні в Італії, у місцевості Ріміні, тоді розвинулося культурне життя. Створили кілька хорів, капелу бандуристів, симфонічний і джазовий оркестри. Постали танцювальні гуртки і спортові дружини. Незабаром вийде у Львові альбом, де всі ці події описані.

01-05-2009 15:46, Василь
Як склалася доля Вашої родини?

02-05-2009 20:09, Богдан Маців
Нам вдалося секретно перевезти маму до Канади.
Нас було троє – мати, сестра і я. Першим транспортом я виїхав на рекрутський вишкіл до Гайделяґру, сестра зголосилася на вишкіл медсестер, і мати залишилася сама. В час війни і аж до 1958 року мати не знала про нашу долю і чи ми живі. Ми з сестрою боялися писати до мами, щоб їй не пошкодити. Всім зараз вже відомо, що робили з людь-

ми, які мали найменший зв'язок із Заходом. Мама, певно, була „ворогом народу», коли аж двоє дітей були в Дивізії „Галичина».

Аж в 1958-му році нам з сестрою, з Канади, вдалося секретно передати мамі вістку до Львова. Це ми зробили при допомозі тітки, що жила в Польщі. В цей спосіб нам також вдалося маму перевести до Польщі(ніби у відвідини), а звідти мама приїхада до нас до Канади. І так, після 17-ти років я знов стрінувся з матір'ю і Бог дав нам ласку, що ще 17 років прожила з нами.

02-05-2009 14:15, kirov

Вітаю!

Чи можете коротко описати вишкіл, який проходили Ви особисто? Особливо цікавить місце проведення, методи навчання, відношення німецького інструкторського персоналу, відносини з іншими курсантами (іноземцями, якщо такі були), розпорядок дня...

Наперед вдячний за відповідь...

Весна 1944 р. Нойгаммер. Вишкіл кавалерії.

*Травень 1944 р. Піковичі біля Праги.
Група абсольтентів із зв'язковим офіцером хор. Дигдалевичем.*

02-05-2009 23:37, Богдан Маців

Мої три німецькі вишколи.

Дякую за привіт і вітаю Вас сердечно. День на рекрутському вишколі в Гайделягері починався рано, о 6-й год. Спершу треба було прибрати ліжка і почистити кімнату. Опісля було снідання і в 6:30 ми були готові до вправ. При вставанні, миттю і сніданку була строга дисципліна. Черговий підстаршина часто перевертав постіль на ліжках, якщо ліжко не було правильно застелене. На вправах ганяли, як навіжені. За найменшу провину казали падати і вставати скорим темпом. На вправах вчили ходити впоряд, маршувати та здоровити офіцерів. Після трьох тижнів муштри ходили щодня на стрільницю, а опісля мусіли чистити зброю. Часто вправи відбувалися вночі.

Вишколювали нас підстаршини з фронтовим досвідом. Були між ними різні люди. Деякі надуживали своїм становищем, а деякі відносилися зі зрозумінням.

28 травня 1944 р. Зелені Свята. Абсольвенти підстаршинської школи піонерів біля церкви в Празі. Перший справа Тарас Качмарчук

Підстаршинський вишкіл я перейшов у Лявенбурзі. Це була одна з найбільш жорстоких шкіл. Ця школа містилася в колишньому шпиталі для божевільних і фактично, крім назви, нічого там не змінилося. Ганяли нами без кінця. Єдина неділя ніби була вільна від занять, але навіть тоді щось придумували.

Офіцерський вишкіл був в Чехії, у місцевості Просечніце. Тут відношення до нас було досить приличне. Ніхто не перекидав нам ліжок. Вчили, як орудувати і командувати чотами і сотнями, користуватися різною зброєю в наступі – від скорострільів, гранатометів до вогнеметів. Треба було засвоїти багато теоретичного матеріалу. На вишкіл вислали приблизно 250 людей, а закінчила приблизно сотня кандидатів.

Відносини з німецьким інструкторським персоналом, як також з

*Червень 1944 р. Нойгаммер. Відвідини Військової Управи і батьків.
Каноніри демонструють вмілість воєнного ремесла.*

чужинецькими курсантами, були приязні. Переважно групи учасників були тої самої національності.

04-05-2009 21:20, Марія Канюка

Як знайти могилу загиблого в бою під Бродами Канюки Василя Степановича?

18-05-2009 03:49, Богдан Маців

Раджу звернутися до Леоніда Мухи.

Шановна Пані Маріє! Вибачте, що прийшлося довго чекати на відповідь. У мене була проблема з комп'ютером.

Галицьке Братство переховало багато загиблих вояків Дивізії на цвинтарі у місцевості Червоне. За інформацією прошу звернутися до голови Галицького Братства побр. Леоніда Мухи. Подаю Вам адресу (він електронної пошти не має): Пан Муха Леонід, вул. Дорошенка, 33, місто Миколаїв, Львівська обл., 81600

*Червень 1944 р. Нойгаммер. Вояки з пор.
Макаревичем у маскувальних одностроях.*

10-05-2009 12:56, Ропомarenko

Які Ви мали військові звання?

Доброго дня! З найкращими побажаннями вітаю Вас. Маю таке питання: яке Ви мали військове звання (читав тут, що Ви пройшли офіцерський вишкіл, мабуть – ваффен-унтерштурмфюрер)? Які ранги вам були присвоєні в юнкерській школі – юнкер, штандартенюнкер, штандартенoberюнкер? І чи мали Ви якісь німецькі нагороди?

Дякую за відповіді.

18-05-2009 04:03, Богдан Маців

Українською ми вжи-

вали «хорунжий».

Вітаю Вас! Після складення іспитів (з німецької мови) присвоювали вищий ступінь. Так перейшов всі правильно подані Вами ступені. Закінчив школу штандартенoberюнкером. Три місяці пізніше в Дивізії піднесли до ваффен-унтерштурмфюрера. В українській мові ми вживали «хорунжий». Жодних німецьких нагород не мав.

18-05-2009 20:03, Ропомarenko

Дякую за відповідь. Чи вірно я зрозумів, що українці-дивізійники навіть в роки війни між собою використовували звичну (українську) систему військових звань, замість есесівських? Тобто, наприклад, українця ваффен-гауптштурмфюрера свої українці називали сотни-

ком і це почалось ще під час війни? Чим це було викликано? Чому між собою не використовували німецьку систему звань?

30-05-2009 03:52, Богдан Маців

Німецька мова для багатьох вояків була незрозумілою. За винятком команд, всі пояснення і виклади відбувалися українською мовою. Так прийнялося, що до хорунжих наші вояки зверталися «пане поручнику». Коли командиром сотні був німець, хтось, хто знав німецьку мову перекладав. Звичайно, перекладач звертався до офіцера, називаючи ступінь по-німецьки.

20-05-2009 20:14, Нестор

Як Ви ставитесь до відродження націонал-соціалістичного руху в межах України?

01-06-2009 18:37, Богдан Маців

Про відродження націонал-соціалістичного руху мені мало відомо. Бачив лише фотографії і текст на сторінках веб-сайт Народній Оглядач bilozerska.livejournal.com/140540.html. Мені не ясно, як може бути мова про якесь відродження, коли справді націонал-соціалістичної партії в Україні не було. Існувала дуже сильна Організація Українських Націоналістів і більшість молоді Галичини до цієї організації належала. Мені було 18 років, коли я вступив до Дивізії, і вже тоді, як і більшість моїх друзів, я був членом ОУН. Не маючи ще 20 років, я опинився в полоні, але і там, і даліше ціле своє життя працював в рамках ОУН. Про націонал-соціалізм (суто гітлерівська організація), ніколи не було мови. Нашою ціллю була незалежність України, а не утопіяна ідея Гітлера, а саме поширення т.зв. «Lebensraum» для Німеччини.

Уважаю, що вже найвища пора, щоб на 18-му році Незалежності України, молодь врешті зацікавилася історією і брала участь у житті української держави. Важне, щоб молодь включалася в існуючі організації, а не творила чогось нового і тим самим розбивала голоси, потрібні для обрання українських патріотів до Верховної Ради. Мені дивно, що так мало молодих людей піддержує партію „Свобода”, яка має за ціль здобути пра-

ва для українців і позбутися людей з уряду, які не здібні зробити якоесь рішення без згоди Путіна чи взагалі „старшого брата».

Важне, щоб молодь вживала і поширювала українську мову, пояснювала і переконувала людей, щоб віддавали свої голоси за українських патріотів а не продавали голоси за кусок ковбаси і чарку горілки.

30-05-2009 00:50, igorg

Яке було ставлення до українців у німецькому війську з боку німців, як рядового складу так і командного? Як до вас ставилися у місцях базування і вишколу.

Чи була відчутна різниця у ставленні до українців різних німецьких чиновників високого рангу, бо я чув, що Еріх Кох був лютим ворогом українців й української самостійності. Навіть чув думку що він був агентом НКВД й саме тому докладав значних зусиль у боротьбі з УПА. Ніби-то за це совети не докладали зусиль до його розшуків. В той же час німецьке керівництво Галичини досить лояльно ставилося до Українців. Чи так це?

Чи були в Галичині вояки з інших місцевостей України, наприклад із Рівненщини?

05-06-2009 04:13, Богдан Маців

Ставлення до українців у німецькому війську.

Важко встановити відношення підстаршин до вояків на рекрутському вишколі. Всі команди відбувалися криком. Німці хотіли збити з нас слухняних і дисциплінованих вояків. На підстаршинській школі було ще гірше. Від ранку до вечора були лише крики. Не думаю, що вони нас трактували гірше, як німців, на таких вишколах. На офіцерському вишколі відносини були цілком інші. Зверталися чемно. Ніхто на нас не накидався.

Еріх Кох був жорстокою людиною і про нього казали, що перед вступом до Націонал-Соціалістичної партії він був членом комуністичної партії.

Губернатором Галичини був австрієць д-р Отто Вехтер. Це була

культурна і толерантна людина. До творення Дивізії мав пряме відношення і опікувався Дивізією.

Перед боями під Бродами німці наполягали, що лише добровольці з Галичини можуть йти до Дивізії, після Бродів тих обмежень не було і багато вояків і офіцерів були з різних частин України. Для приміру подам імена сотн. Долинського, офіцера Пограничних відділів ЧА, сотн. Володимира Козака, офіцера ЧА і інші.

Замість післямови

03-03-2009 19:20, Дід

Питання таке. Чи правда, що Майдан заходився відбілювати наци-коллаборантську дивізію СС Галичина?

Це ж не УПА...

09-07-2009 19:00, Ярослав Сватко

Від упорядника. Цей проект є вже третім, який в режимі прямого спілкування в інтернеті здійснив сайт Майдан. Перед ним була “УПА у відповідях Головного Командира” з Василем Куком і такий же проект про “Нахтігаль” з Мирославом Кальбою. Ми не обмежували людей у їх праві ставити запитання — в рамках пристойності, звичайно,— і ті, хто відповідав, були заздалегідь попереджені, що їх можуть запитати про те, “як часто вони різали невинних немовлят перед сніданком”. Були запитання і такого власне характеру, від людей, які живуть в світі єдиноправильної історії, написаної пропагандистами короткого курсу ВКП(б). Але і Василь Кук, і Мирослав Кальба знайшли спосіб відповідати не в стилі “сам дурень”, а пояснюючи, звідки ростуть корені провокацій. Характерним прикладом було запитання до Василя Кука про т.зв. “польських дітей — жертв УПА”, світлина яких обійшла усі польські антиупівські видання, чи про “єврейський погром у Львові, вчинений “Нахтігальем” під керівництвом Оберлендера”. Читачі обох видань отримали документальні відповіді про те, кому і навіщо були потрібні ті провокації, ознайомилися з первинними

документами про те, як ці провокації народжувалися. З проектом про Дивізію вийшло інакше. На давні провокації відповіла канадська Комісія судді Дешейна, а з новими організатори ще не встигли. Вони щойно впорядкували у Москві комісію єдиноправильної сучасної російської історії, але ще не встигли прийняти закон про відповідальність за порушення їхньої історії. Тому тут нові провокації ще попереду.

Однак якими би не були спроби нав'язати нам чужу оцінку нашої історії, оцінювати для себе повинні ми самі. Дивізія Ваффен-СС "Галичина" своїм існуванням ставить людям, небайдужим до історії України, важливі моральні запитання. Чим, власне, відрізнявся фронтовий вояк-українець (не каратель з айнцапгрупи чи загону НКВД, а власне окопний солдат) з німецького боку від такого ж вояка з радянського боку? Азійський, ординський світогляд каже, що ворог не має права ні на честь, ні на доблесть. Європейський, лицарський світогляд каже, що навіть переможений лицар має право на честь, якщо він не порушував вояцького звичаю. Ми, українці, повинні вибрати між цими двома світоглядами майбутньої України. Дивізія Ваффен-СС "Галичина" є пробним каменем для такого вибору. Це не для дивізійників, яких щодень стає менше, написана ця книга. Це для українців, які народилися і живуть в Незалежній Україні, причинки до нашої історії, про те, в яких непростих умовах жили люди, коли цієї Незалежності не було. Чому і як вони робили свій життєвий вибір, і якою була ціна цього вибору, коли Незалежної України не було. Наступним поколінням теж доведеться робити свій вибір, і варто, щоб вони знали, якою є ціна вибору для бездержавного народу. Це ціна нашої Незалежності.

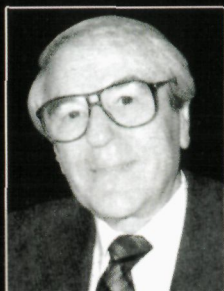
Азійський, ординський світогляд каже, що ворог не має права ні на честь, ні на доблесть. Європейський, лицарський світогляд каже, що навіть переможений лицар має право на честь, якщо він не порушував вояцького звичаю. Ми, українці, повинні вибрати між цими двома світоглядами майбутньої України. Дивізія Ваффен-СС "Галичина" є пробним каменем для такого вибору. Це причинки до нашої історії, про те, в яких непростих умовах жили люди, коли Незалежності не було. Чому і як вони робили свій життєвий вибір? Наступним поколінням теж доведеться робити свій вибір, і варто, щоб вони знали, якою є ціна вибору для бездержавного народу. Це ціна нашої Незалежності.

Богдан Маців

Леонід Муха

Роман Колісник

